

TRIGLAVSKI
NARODNI
PARK

Časopis za
prebivalce
obiskovalce
prijatelje in
podpornike

SVET POD TRIGLAVOM 18

30 LET PARKA 30 let Triglavskega narodnega parka

ŽIVA NARAVA Enostavna mladomesočina na Malem polju
PROJEKTI Podnebne spremembe v zavarovanih območjih

NACRT UPRAVLJANJA Ker nam je mar!

Urednikov uvodnik

BESEDILO • Jože Mihelič

KAZALO

- 3 **UVODNIK**
- 4 **30 LET PARKA**
- 6 **ALPSKA KONVENCIJA**
- 7 **NARAVA**
- 8 **ŽIVA NARAVA**
- 11 **KULTURA**
- 12 **OSEBNOSTI**
- 13 **PROJEKTI**
- 17 **STRANI ZA MLADE IN
MLADE PO SRCU**
- 18 **AKTUALNO**
- 24 **IZLET ŠTEVILKE**

Naslovnica

Slikar Vinko Bogataj na Belarjevih naravoslovnih dnevih 2011 v Trenti. Slikarstvo kot način umetniškega izražanja poudarja estetsko vrednost narave. V njegovem kulturnem poslanstvu, doživljanju in podoživljanju, so izraženi pomembni elementi spoštljivosti in etičnosti, združeni z osebnim načinom slikarjevega raziskovanja.

Jože Mihelič

Pestra vsebina časopisa predstavlja narodni park v letu okroglih obletic, njegovo naravo in ljudi. V poljudnoznanstvenih prispevkih soustvarjalcev vsebine nadaljujemo z opisovanjem posebnosti in zanimivosti naravne in kulturne dediščine TNP. Posebej je treba opozoriti na prispevek o ponovni najdbi enostavne mladomesecične (*Botrychium simplex*) na Malem polju dr. Igorja Dakskoblerja s sodelavci, za katero je veljalo prepričanje, da je za vselej izginila iz TNP, na prispevek o tleh (prsti), v kateri je shranjeno naše preživetje, novega sodelavca TNP dr. Tomaža Kralja, o pogledih na sedanje delo TNP s strani udeležencev delavnic za pripravo Upravljaljskega načrta Milene Marega in o močnem vplivu pretirane uporabe pirotehničnih sredstev na onesnaževanje ozračja med praznovanjem novega leta mag. Tanje Bolte. Bralce seznanjamo tudi z uspešnimi projekti TNP: Krog parkov, Habit Change, Slow Tourism, Climaparks. V okviru slednjega je v letošnjem mednarodnem letu gozdov nastala nova multimedijška predstavitev gozda znanega filmskega ustvarjalca Andreja Zdraviča, ki bo odslej kot sestavni del razstav postavljena v Informacijskem središču TNP v Trenti. Z veseljem pišemo tudi o trajnostnih prizadevanjih bližnjega železarskega giganta Acronija, naslednika tisočletne tradicije železarstva v Julijskih Alpah.

Kot urednik sem vesel predvsem tega, da imamo pešter izbor zanimivih vsebin na vseh področjih našega dela, ki se nenehno razvijajo, izpopolnjujejo, in da se v njih poleg strokovnosti kaže želja po napredku in uspehu ter rastoča samozavešt v trajnostnem odnosu do narave.

V Bovcu je 11. oktobra potekal posvet na temo TNP včeraj, danes, jutri. O tem zanimivem in pomembnem dogodku pišemo, dr. Mateja Ogrina, predsednika CIPRA Slovenija in referenta na posvetu, pa smo naprosili za uvodnik.

Osrednja osebnost posveta je bil prof. dr. Boštjan Anko, ki se pri svojem znanstvenem delu posveča predvsem odnosu človeka do gozda in do narave našploh. Ker smo v mednarodnem letu gozdov in ker želimo v tej in v naslednjih številkah močneje poudariti načela etike in trajnostnega odnosa do narave, povzemamo dve zanimivi misli iz prispevka prof. Anka. Dejal je: »Kot naloga upravljanja narodnega parka je pomembna poglobljena vzgoja o naravi kot dediščini, ki prehaja iz roda v rod, in ne zgolj kot o vrednoti, ki jo vsaka generacija dojema po svoje.« Če si odgovor na to misel poiščemo pri dr. Edvardu Kovaču ali pri dr. Borutu Ošlaju, strokovnjakih za filozofsko antropologijo in sodobno filozofijo, najdemo: »Razumevanje narave je vedno odvisno od specifičnih družbenozgodovinskih okoliščin. Odnos do narave je nezavedno pod vplivom ideologije ekonomskega in tehničnega napredka. Zaradi tega je tudi sleherni ekološki problem vedno le antropološki problem, problem človekovega odnosa do narave, problem razlike med človekom in naravo, ki je osnova lašnega človeškega bivanja. Kako ta odnos razumemo, je bistvo našega odnosa do narave.«

Misli se med seboj dopolnjujeta. Razlago lažje razumemo, če poznamo obe.

V sklepni misli prof. Anko poudarja pomen besede »narodni« v imenu Triglavski narodni park: »Varstvo narave ni le ohranjanje biotske pestrosti in varstvo naravnih vrednot v nekih administrativno določenih teritorialnih mejah, ampak tudi razvijanje in krepitev času in naravi primerne odnosa do narave. Ne oblikuje le človek narave, ampak tudi narava človeka.«

V luči njegovih besed si lahko razlagamo vsenarodni in mednarodni pomen vloge narodnega parka. Veseli smo, da je prof. dr. Boštjan Anko naš tokratni gost v rubriki Osebnosti. •

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

VČERAJ, DANES, JUTRI

BESEDILO • dr. Matej Ogrin

FOTOGRAFIJA • Arhiv dr. Mateja Ogrina

Triglavski narodni park je najbolj prepoznavno zavarovano območje v Sloveniji in tudi širše seže njegov glas med vsemi slovenskimi zavarovanimi območji najdlje. V drugi Spomenici o Triglavskem narodnem parku iz leta 2004 je med drugim zapisano:

»Zavedanje, da gre v Julijskih Alpah za izjemne naravne vrednote, je staro – naš edini narodni park ima častitljivo predzgodovino in zgodovino. Od pobud Albina Belarja (1908), prek Spomenice Muzejskega društva iz leta 1920, ustanovitve prvega zavarovanega območja v dolini Triglavskih jezer (1924) in naposled ustanovitve narodnega parka (1961), kakršnega poznamo danes (1981).«

Ko gre za odnos do Triglavskega narodnega parka, gre torej za vprašanje, kako ravnamo z vrednotami, torej s tištimi značilnostmi, ki nas združujejo, s katerimi se identificiramo in ob katerih omembi občutimo ugodje.

Zrelost naroda se kaže v odnosu do njegovih vrednot. Gospodariti in upravljati z narodnim parkom, kot je Triglavski narodni park, se mi zdi zelo ugledno in zahtevno delo, za katero je potrebne obilo medgeneracijske odgovornosti, zrelosti in tudi vizionarstva. Res je, da živimo v času kapitalizma, ko dobiček diktira skoraj vse. Stopnja dobička je merilo kakovosti. Spomnimo pa se ne tako davnih časov, ko to ni bilo tako zelo pomembno, imeli smo druge družbene cilje in ideale. A tudi tedaj je območje Triglavskega narodnega parka bilo vrednota in tako bo tudi potem, ko bo sedanjo družbeno ureditev zamenjala druga, ki morda ni več tako daleč.

Nekaterim se zdi, da je ta prostor pre-

dr. Matej Ogrin

je predsednik društva CIPRA Slovenija, zaposlen na oddelku za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Svoje raziskovalno in pedagoško delo posveča predvsem trajnostnemu razvoju gorskega sveta, trajnostni mobilnosti in proučevanju topoklime gorskega sveta. •

malo usmerjen v dobiček. Samo zato, ker v njem ne vidijo dobička, predlagajo njegove spremembe, tudi krčenje parka, preusmeritev v dejavnosti, ki temeljijo na izkoriščanju in krnjenju pokrajinskih vrednot. Spomnimo samo na načrte na Fužinarskem polju, pa na Voglu, na Vrtaški planini. Tu bi lahko načelo previdnosti iz varstva okolja prenesli na raven sodobne ekonomije: če nečesa ne znamo ekonomsko in trajnostno izrabiti danes, to še ne pomeni, da moramo uveljaviti obstoječe in marsikje preživete vzorce tako imenovanega »razvoja«, ki, mimogrede, nikjer v Sloveniji niso prinesli velike blaginje.

Pogosto slišimo: park zavira razvoj in onemogoča blaginjo prebivalcev. Kje zunaj parka v alpskem svetu pa imamo bla-

ginjo? Imamo cel kup netrajnostnih primerov ali primerov »stopicanja na mestu«, prave blaginje pa po mojem mnenju zelo malo. Je na Veliki planini razvoj prinesel blaginjo? Pa na Planini pod Golico? Morda na Kobli?

Nikakor ne morem sprejeti teze, da za trajnostni razvoj Triglavskega narodnega parka, njegovih prebivalcev in njegove naravne, kulturne in nesnovne dediščine ni sredstev, politične volje ali celo poslušna odločevalcev. Živimo v državi, ki je med približno tridesetimi državami na svetu po bogastvu in kakovosti življenja. Gradimo stadione, avtoceste, predore ... za tako imenovani razvoj, dobiček. Nič od tega ni nacionalna vrednota, z ničimer se ne isto- vetimo, pa se je za vse našlo denar. Da ga ne najdemo za Triglavski narodni park, kaže na nezrelost, nezavedanje njegove pomembnosti in slabo upravljanje z vrednotami.

Menim, da glavni problemi v zvezi s Triglavskim narodnim parkom izhajajo iz preprostejšega dejstva, da se žal ne zavedamo, da gre za eno glavnih vrednot Slovenije, ne le vrednot naravne in kulturne dediščine, pač pa simbolno vrednoto, kjer je vsak dan na preizkusu tudi zrelost države in družbe. Verjetno se premalo zavedamo sreče, v kako slikovitem in lepem delu sveta živimo. Zagotovo pa to izhaja iz krize vrednot in njihove napačne hierarhije. Sam mislim, da smo vsi skupaj sposobni preseči te probleme, pravzaprav niti nimamo druge izbire, če resnično želimo aktivno in trajnostno upravljati z našim prostorom kot pravi gospodarji in ga z vsemi njegovimi zakladi prepustiti mlajšim. A najprej si moramo postaviti prave vrednote, zanje tudi ustrezno skrbeti ter jih varovati v vsakdanjem življenju. •

SVET POD TRIGLAVOM

je časopis Triglavskega narodnega parka, namenjen njegovim prebivalcem, obiskovalcem, ljubiteljem in podpornikom.

ISSN: 1581-6664
Uprava Triglavskega narodnega parka,
Ljubljanska cesta 27, 4260 Bled
tel.: 04/578 02 00
faks: 04/578 02 01
E-pošta: triglavski-narodni-park@tnp.gov.si
www.tnp.si

IZDAL IN ZALOŽIL
Javni zavod Triglavski narodni park
ZANJ mag. Martin Solar
GLAVNI IN ODGOVORNI UREDNIK
Jože Mihelič
TEHNIČNA UREDNICA
Alenka Mencinger

UREDNIŠKI ODBOR
Tomaž Bregant, Tina Markun,
Alenka Mencinger, Jože
Mihelič, Ana Marija Kunstelj
FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI
Jože Mihelič
LEKTORIRANJE
Jana Cedilnik Lavtižar
OBLIKOVANJE IDEJNE ZASNOVE
Idejološka ordinacija,
Silvija Cerne

POSTAVITEV IN PRIPRAVA
Gaya d.o.o.
TISK
Medium d.o.o., Žirovnica
NAKLADA
4000 izvodov
Tiskano na okolju
prijaznem papirju.
Bled, december 2011

30 LET TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

BESEDILO • *Tina Markun*

FOTOGRAFIJA • *Aleš Zdešar* • *Marjeta Klemenc* • *Jože Mihelič*

V letu 2011 praznujemo okrogli obletnici Triglavskega narodnega parka. V celem letu beležimo niz zanimivih, pomembnih dogodkov, ki prispevajo k njegovemu ugledu in prepoznavnosti.

Dan Alpske konvencije in slavnostna akademija

Osrednja prireditev tridesete obletnice zakonske ustanovitve Triglavskega narodnega parka je z dnevom Alpske konvencije potekala v soboto, 28. maja 2011, na Bledu. Osrednji namen dogodka je bil opozoriti na pomen ohranjene narave in kulturne dediščine alpskega prostora. V dopoldanskem delu programa smo predstavili novo monografijo TNP z naslovom *Dober dan, Triglavski narodni park* avtorja Jožeta Miheliča. Različne organizacije na območju alpskega prostora so predstavile svoje okoljske programe in projekte varstva narave in trajnostnega razvoja v Alpah. Organiziran je bil ogled drevesne dediščine ob Blejskem jezeru, otroci iz parka in njegove okolice ter mladi gosti iz drugih zavarovanih območij iz

Slovenije in tujine pa so pred Festivalno dvorano na Bledu s kredami narisali pisano preprogo motivov iz parka. Peštri program se je končal s slavnostno akademijo v Festivalni dvorani na Bledu, na kateri je bil slavnostni govornik predsednik vlade Borut Pahor. Med drugim je povedal, da Triglav ostaja nešporno naš narodni simbol, ki predstavlja in krepi samozavest, ter da je bila tudi zaradi simbolnega pomena Triglava prav tu narava v Sloveniji prvič zavarovana. Direktor Triglavskega narodnega parka mag. Martin Šolar je v svojem nagovoru med drugim dejal, da je TNP postal uveljavljeno in zgledno upravljano zavarovano območje ne le v slovenskem, temveč tudi v evropskem merilu.

V kulturno-glasbenem programu slavnostne akademije, ki ga je povezoval Pavle Ravnohrib, so nastopili Manca Špik, Duo Bakalina in Fake orchestra.

Podelitev Belarjevega priznanja

Belarjevo priznanje za dosežke pri poslanstvu, ozaveščanju in promociji TNP je prejel Jože Mihelič, sodelavec TNP, ki je dejaven kot pedagog, mentor, urednik in vodnik. Med njegovimi številnimi dejavnostmi, namenjenimi razumevanju in spoštovanju narodnega parka, njegovih posebnosti in zgodovine, je treba omeniti raziskovanje in populariziranje življenja in dela idejnega pobudnika ustanovitve TNP dr. Albina Belarja ter zasnovu in organizacijo inovativnih programov za mlade, kot so etnološke delavnice za osnovnošolce in tradicionalni Belarjevi naravoslovni dnevi na Soški poti v Trenti ob evropskem dnevu parkov. V svojih predavanjih in razstavah o različnih vsebinah TNP poudarja pomen varovanja Julijskih Alp na podlagi izkušenj tisočletnega sožitja človeka z naravo. Neprecenljive vrednosti je njegov obsežni fotografski opus o naravi in ljudeh zavarovanega območja. Priznanje Jožetu Miheliču je na slavnostni akademiji ob 30-letnici TNP izročil direktor TNP mag. Martin Šolar.

Nova razstava

Ob jubileju TNP smo pripravili še razstavo *30 let Triglavskega narodnega parka in 20 let Alpske konvencije* avtorja Janeza Bizjaka, ki je zasnovana kot parkovna kronika s kratkimi opisi najpomembnejših dogodkov od leta 1981 do 2010. Razstava je bila javnosti prvič predstavljena na slavnostni akademiji v Festivalni dvorani na Bledu, kasneje je gostovala še v Info središču TNP Triglavska roža na Bledu, v Stergulčevi hiši v Bovcu, v prostorih Zveze svobodnih sindikatov Slovenije, do srede januarja 2012 pa bo na ogled v prostorih Ministrstva za okolje in prostor v Ljubljani.

Okrogla miza Triglavski narodni park včeraj, danes, jutri

Predstaviti izkušnje posameznikov, ki živijo in delajo na območju narodnega parka in ki so s parkom povezani bodisi z dejavnostmi bodisi s strokovnim delom, je bil osnovni namen okrogle mize z naslovom *Triglavski narodni park včeraj, danes, jutri*, ki jo je TNP organiziral 11. oktobra 2011 v Stergulčevi hiši v Bovcu. Svoja razmišljanja so z več kot tridesetimi udeleženci delili štirje domačini iz primorskega in gorenjskega dela parka: učiteljica Marija Kravanja iz Trente, ekološki kmet Jani Kutin iz Čadrga, direktor Turizma Bohinj Klemen Langus, inženir gozdarstva v po-

koju Jože Skumavec iz Zgornjih Laz ter avtor razvojnega programa Občine Tolmin Fedja Klavora, predsednik društva za varstvo Alp CIPRA dr. Matej Ogrin, podpredsednik Planinske zveze Slovenije mag. Borut Peršolja in prof. dr. Boštjan Anko, naravovarstvenik in profesor v pokouju na Biotehniški fakulteti – Oddelku za gozdarstvo in obnovljive vire. Razpravo je povezoval direktor TNP mag. Martin Šolar, ki je uvodoma povedal, da je za uspešno upravljanje parka ključnega pomena sodelovanje z ljudmi, ki v parku živijo. Gostje okrogle mize so govorili o življenju v TNP, vlogi prebivalcev, prizadevanjih za ustrezen razvoj, pomenu planin-

stva v TNP, potrebni podpori dejavnostim, kot je na primer kmetijstvo, in tesnejšem sodelovanju pri uspešnem varovanju naravnih virov v tem prostoru. Razpravljali so tudi o tem, kako ravnamo s TNP kot vrednoto in slovenskim simbolom, ter zakaj TNP v zavesti Slovencev še vedno ni zaživel kot nacionalna ustanova. Gostje in udeleženci okrogle mize so izrazili tudi kritične poglede na vlogo TNP in opozorili na nekatere konkretne probleme v parku. Pridobljeni povzetki razpravljavcev so objavljeni na spletni strani TNP na povezavi http://www.tnp.si/news/more/triglavski_narodni_park_vchera_j_danes_jutri/, kjer je na voljo tudi tonski zapis okrogle mize. •

NA FOTOGRAFIJI ZGORAJ: PISANA PREPROGA OTROŠKIH MOTIVOV IZ PARKA NA DAN PROSLAVE OB 30-LETNICI ZAKONA O TNP.

LEVO: UDELEŽENCI OKROGLE MIZE TNP V BOVCU

KER NAM JE MAR!

BESEDILO • Milena Škrl Marega, REC
FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

Ker mi ni vseeno, kako bodo, če bodo ostali doma, živeli moji otroci!« Takšen je bil eden od odgovorov na vprašanje, kaj prebivalce na območju TNP spodbuja, da se udeležijo posvetovalnih delavnic, na katerih skupaj s strokovnjaki razpravljajo o načrtu upravljanja parka. Rezultate celotne ankete, ki smo jo opravili na nedavnih delavnicah, bi lahko na kratko povzeli takole: želimo si še več informacij, želimo biti vključeni v razprave in želimo, da so naša mnenja obravnavana ter upoštevana pri sprejemanju odločitev o upravljanju TNP. Zadovoljni smo s vključujočim pristopom pri pripravi načrta upravljanja, želimo pa si še več možnosti, da lahko opozorimo na probleme in predlagamo rešitve. Le tako bomo lahko tvorno sodelovali pri trajnostnem razvoju parka.

S svojimi odgovori so udeleženci delavnic potrdili pravilnost odločitve vod-

stva Javnega zavoda TNP, da načrt upravljanja pripravi na vključujoč način oz. v sodelovanju s prebivalci parka. Prvi krog posvetovanj z lokalnimi skupnostmi je potekal pred poletnimi počitnicami, ko smo razpravljali o viziji parka ter analizirali stanje (prednosti, pomanjkljivosti, priložnosti ter nevarnosti). Udeležba na prvem sklopu delavnic je bila razen v Stari Fužini razmeroma skromna, kljub temu pa je bila »bera« predlogov in mnenj izjemno bogata. Strokovna skupina TNP je te predloge smiselno upoštevala pri svojem nadaljnjem delu – oblikovanju osnutka upravljavskih dolgoročnih in operativnih ciljev ter naboru ukrepov in dejavnosti.

Na začetku novembra je tako potekal drugi sklop posvetovalnih delavnic, in sicer v Tolminu, Stari Fužini, Logu pod Mangartom in v Gorjah. Udeležba je bila tokrat občutno številčnejša. Po uvodnih predstavitvah so udeleženci v manjših skupinah razpravljali in predlagali dopolnitve

upravljavskih ciljev in ukrepov. Te predloge bo strokovna skupina obravnavala pri nadaljnji pripravi načrta upravljanja, skupaj s predlogi predstavnikov sektorjev.

Od prvega foruma TNP aprila letos pa do zdaj je v razpravah o načrtu upravljanja sodelovalo približno 300 tukajšnjih prebivalcev in predstavnikov institucij. Dokumentu so dali veliko legitimnost in predvsem kakovostnejšo vsebino, ki je bolj prilagojena viziji, vrednotam in potrebam ljudi.

Priprava načrta upravljanja se bo seveda še nadaljevala in vsi zainteresirani deležniki bodo imeli še naprej možnost sodelovati v razpravah in podajati predloge, ki bodo nato obravnavani in ustrezno upoštevani. Javni zavod TNP je s takim pristopom naredil pomemben korak h krepitvi participativne kulture v Sloveniji, saj je to eden od redkih procesov, ki je od začetka do konca odprt in vključujoč. Pozitiven odziv prebivalcev pa dokazuje, da znamo biti tudi Slovenci »aktivni državljani«, ki kritično, a konstruktivno prispevamo k definiranju problemov in oblikovanju rešitev zanje. Le tako lahko kasneje tudi aktivno sodelujemo pri uresničevanju postavljenih ciljev v praksi. ♦

POSVETOVALNA
DELAVNICA V STARI
FUŽINI

TLA – »SKRITI« DEL NARAVE

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • dr. Tomaž Kralj

V prispevku so na kratko predstavljena tla oz. prst, ki je poleg vode in zraka temeljna komponenta okolja. Tla so očem pogosto skrita, zato se njihove prisotnosti velikokrat niti ne zavedamo. Ni naključje, da se je poselitev ter s tem različna raba prostora (njive, travniki, pašniki, planine ...) razvila na območjih, kjer so poleg ugodnega reliefa in podnebnih razmer tudi dovolj »dobra« tla. Gozd je človek pustil le tam, kjer ni bilo dovolj naravnih danosti za kmetijsko rabo. Že bežen pogled z vrhov v dolino pokaže na skrbno ravnanje naših prednikov s tlemi oz. prostorom. Vasi so strnjene in odmaknjene na slabše, pogosto tudi senčne predele, samo da bi ohranili čim več obdelovalnih površin. Današnji trendi žal prepogosto ravno obratni.

Tako kot vse na Zemlji imajo tudi tla svoj začetek in razvoj. Od »točke nič«, ko je bila samo kamnina, do sedanjih razvojnih oblik so na razvoj tal vplivali številni dejavniki in procesi. Tla nosijo neprecenljiv zapis naravnih danosti ter človekove dejavnosti. V njih se odražajo: kamninska podlaga (npr. tla imajo na karbonatni ka-

mnini navadno višji pH), klimatske razmere (npr. v višjih in senčnih predelih so dobro razvite zgornje humusne plasti), relief (npr. na strmih reliefih so tla tudi zaradi erozije plitvejša), človekova aktivnost (npr. orne plasti najdemo še dolgo potem, ko je bila njiva opuščena), prisotnost rastlin (npr. z analizo peloda, ohranjenega v močvirnih tleh, ugotavljamo prisotnost vegetacije v preteklosti), živali ter časa. V povprečju je za nastanek 1 cm tal na apnenecu potrebnih dobrih sto let. Zato so tla z vidika trajanja človekovega življenja neobnovljiva. Starost tal lahko merimo z leti ali pa relativno, glede na njihovo razvojno stopnjo. Večina današnjih tal na območju TNP je mlajših od 10.000 let – obdobje po zadnji poledenitvi. Pri ocenjevanju starosti tal glede na razvojno stopnjo upoštevamo prisotnost posameznih plasti oz. horizontov. Na splošno velja, da več ko imajo tla različnih plasti, starejša so.

Na območju TNP zasledimo vse osnovne razvojne oblike tal. Od najbolj začetnih oblik na meliščih in v visokogorju do izpranih tal (podzolov) na Pokljuki. Nekatere vrste tal na območju parka so v Sloveniji redkost, zato so pomembna na-

ravna dediščina. Mednje spadajo tla šotnih barij, podzoli na Pokljuki ter rendzine na ledeniških grbinah. Najbolj znani so grbinašči travniki, ki jih je s krčenjem gozda »ustvaril« človek in s tem izoblikoval izjemno kulturno krajino. Ob tem ne gre pozabiti tudi dobrih kmetijskih zemljišč, ki so temelj kmetijske dejavnosti ter poleg vode edini pravi »kapital« posameznega naroda. Naj zaključim z misljo svetovno znanega pedologa (pedologija je veda o tleh) Charlesa E. Kellogga, ki je na začetku prejšnjega stoletja zapisal: »Civilizacija ima svoje korenine v tleh.« •

ZGORAJ DESNO:
**NAKOPIČENE
PLASTI ODMRLIH
RASTLINSKIH
OSTANKOV V
BLIŽINI ZGORNJEGA
MARTULJSKEGA
SLAPU KOT
POSLEDICA
ZAHTEVNIH
KLIMATSKIH RAZMER,
KI ZAVIRAJO
ORGANIZME PRI
RAZKROJU ODMRLE
ORGANSKE SNOVI**

SPODAJ LEVO: **PLITVA
TLA NA MORENSKEM
MATERIALU NA
POKLJUKI**

SPODAJ DESNO:
**PODZOL NA
POKLJUKI**

ENOSTAVNA MLADOMESEČINA ŠE VEDNO NA MALEM POLJU

BESEDILO • dr. Igor Dakskobler • Branko Zupan • Vid Dakskobler
FOTOGRAFIJA • dr. Igor Dakskobler

Enostavna (mala) mladomesečina (*Botrychium simplex*) je majhna, 3 do 10 (15) cm visoka praprotnica iz družine kačjejezikovk (*Ophioglossaceae*). Za to družino je značilna delitev lista v trosonosni in jalovi del. Slednji je pri rodu *Botrychium* navadno deljen, najbolj enostavno pri vrsti *B. simplex*. Razširjena je v Evropi in Severni Ameriki. V Alpah je redka, največkrat raste na svetlih rašiščih v subalpinskem pasu, na vlažnih tleh z nevtraln do kislo reakcijo. Mala mladomesečina ima zelo zapleten razmnoževalni krog in je pri tem odvisna od mikotrofnih gliv. Zaradi redkosti in ogroženosti v Alpah je varstveno pomembna za celotno Evropsko unijo in spada med vrste Natura 2000. V Sloveniji jo poznamo z enega samega nahajališča, Malega polja pri Velem polju pod Triglavom. Tam jo je prvi našel Julij Glowacki avgusta 1900, za njim pa po več desetletjih, avgusta 1959, Tone Wraber. To je bila do letos zadnja potrditev njenega uspevanja pri nas. Botaniki, ki so malo mladomesečino poslej iskali na Malem polju (T. Wraber, P. Skoberne, J. Dobravec, B. Frajman, N. Jogan idr.), so jo zato v svojih objavah označili kot izumrlo in ima zato v veljavnem Rdečem seznamu status Ex – Extinct. Vsi pa so dopuščali možnost, da na Malem polju še vedno uspeva, upoštevaje njeno majhnost, način razmnoževanja in druge dejavnike, kar vse lahko povzroči, da je tudi ob pravem času in na že znanim nahajališču ne opazimo. Med vzroki domnevnega izumrtja so omenjali rezanje šote v preteklosti ter pašo živine in z njo povezan vnos hranil ter teptanje ruše.

Trinajstega julija 2011 smo ob jutranjem pregledu Malega polja enostavno mladomesečino opazili v njegovem najzahodnejšem, krožno razširjenem delu na dveh med seboj le nekaj metrov oddaljenih krajih in skupaj našli 14 primerkov. Rasli so na mokrem, nekoliko zakisanem pašniku, skupaj z v navadnim mrzlični-

kom (*Menyanthes trifoliata*), črnikašto bilnico (*Festuca nigrescens*), volkom (*Nardus stricta*), močvirsko preslico (*Equisetum palustre*), živorodno dresnijo (*Polygonum viviparum*), kalužnico (*Caltha palustris* s. lat.), več vrstami šašov (*Carex* sp.), navadno vrelko (*Blysmus compressus*), nizkim sviščem (*Gentiana pumila*), nekaterimi mahovi in drugimi vrstami. O njenem ponovnem odkritju smo poročali v poljudnoznanstveni reviji *Proteus* (letnik 74, št. 2: 69–73), podrobno pa smo nahajališče in združbo, v kateri raste, opisali za znanstveno revijo *Folia biologica et geologica* (Ljubljana).

Nedvomno je enostavna mladomesečina na Malem polju zelo ogrožena. Rašiščne razmere se zaradi podnebnih sprememb očitno spreminjajo in nizko barje v nekaterih delih postaja zakisan vlažen travnik. Ta je za uspevanje male mladomesečine še vedno primeren. Tudi vpliv paše je očiten, npr. v pogostnosti nekaterih vrst detelje. Vendar se živina po naši presoji v tem delu Malega polja zadržuje le prehodno in ruša ni očitno poteptana. Ob zdajšnji intenziteti paše ni potrebe, da bi ta del Malega polja fizično (npr. z ograjo) izločili iz pašnika (in onemogočili dostop živini, divjadi in ljudem). Gotovo pa je treba uspevanje enostavne mladomesečine na Malem polju v prihodnje skrbno spremljati in od pristojnih državnih služb za varstvo narave pričakujemo za to tudi ustrezno denarno spodbudo. ♦

KRAGULJ

BESEDILO • Miha Marenčič

RISBA • Jurij Mikuletič

Ljudje na podeželju kragulja (*Accipiter gentilis*) dobro poznajo in mu pogosto napačno pravijo jastreb. Čeprav je trajno zavarovan, ga ogroža predvsem neposredno preganjanje, saj je osovražen, ker odnese z dvorišča marsikatero kokoš. V preteklosti so ga preganjali tudi lovci, zlasti v zimskem času ob fazanarijah, kjer je lovil fazane in jerebice. Zdaj je redek, zato je vsak gnezdeči par postal dragocen.

Kragulj je ujeta. Samica je precej večja od samca, sicer pa sta podobno obarvana. Odrasel ptič je zgoraj temno rjav ali pepelnato siv, spodaj pa svetlo sivo grahašt. V zraku ga prepoznamo po širokih in krajših perutih ter dolgemu, ravnemu repu s širokimi temnimi pasovi. Značilno je puhašto, belo podrepno perje in bel pas nad očmi. Mladiči so prvo leto zgoraj rjavi, spodaj rumenkašti s temno rjavimi podolžnimi lisami.

Živi v gozdovih, najraje mešanih, in na gozdnem robu, zraven obdelanih polj. Hrani se s ptiči vranje velikosti; tudi s sesalci (npr. vevericami, zajci, mačkami). Plen ujame na tleh ali v zraku.

Gnezdi v starih delih gozda, najraje visoko na drevesu blizu debla. Gnezdo zgradi iz dračja in zelenih vej, znotraj ga obloži s puhom. Samica znesi tri do štiri jajca, ki so motno zelenkašto bela. Valita oba, in sicer 35 do 40 dni; oba tudi skrbita za mladiče. Valita enkrat na leto.

Tudi v Triglavskem narodnem parku je kragulj redek. Morda boš imeli srečo in ga opazovali v poletnih mesecih, ko vsa kragulja družina preletava pobočja Mežakle nad Radovno ali pa kroži visoko nad Vrsnikom. Pri tem se značilno oglašajo. ♦

PIROTEHNIKA V TNP – NE!

BESEDILO • Tanja Menegalija

• Tina Markun • Miha Marenčič

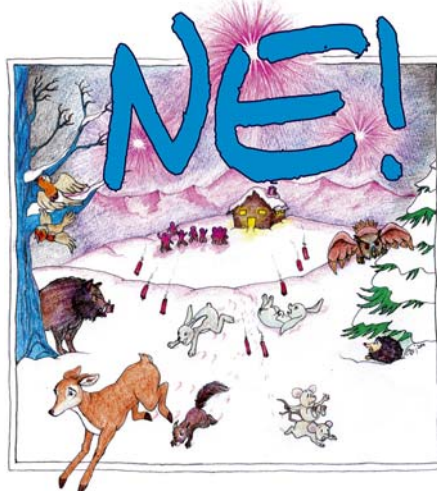
RISBA • Tanja Dijak

Bližajo se božično - novoletni prazniki in z njimi pokanje ter raznobarno bliskanje na nebu. Triglavski narodni park pri tem (še) ni nobena izjema. Predvsem v silvestrski noči lahko v okolici naselij, planinskih koč in počitniških hiš doživimo prave vojne. Kdor prižge petardo ali raketo se ponavadi ne zaveda, da je s tem dejanjem povzročil škodo naravi, pa tudi ljudem, ki si želijo miru in tišine v prazničnih dneh.

Na območju TNP ureja uporabo pirotehničnih sredstev poleg zakona o eksplozivih tudi novi Zakon o Triglavskem narodnem parku, ki prepoveduje njihovo uporabo v naravnem okolju. Z namenom, da bi ljudi še dodatno opozorili in ozaveštili, je Triglavski narodni park pripravil akcijo: Pirotehnika v TNP – NE!

Mnogo je argumentov, ki dokazujejo, da uporaba pirotehničnih sredstev v narodni park in našploh v naravno okolje ne sodi. Motiča je za ljudi ter za prostoživeče in domače živali. Zaradi pokanja v naravnem okolju se živali zelo vznemirijo. Za beg porabljajo dodatno energijo, hrane pa v zimskem času ni dovolj na razpolago. Zelo stresno je tudi za ptiče, ki prenočujejo v bližini uporabe pirotehničnih sredstev. Poleg hrupa povzroči uporaba pirotehničnih sredstev dodatno onesnaževanje zraka, saj se ob eksplozijah sprosti veliko strupenih delcev. Meritve dokazujejo, da so koncentracije teh delcev močno prekoračene prav v silvestrski noči. Tretji negativni vpliv je estetske narave. Prvo novoletno jutro »krasijo« ostanke petard in raket, ki so grd opomin nočnemu dogajanju.

V okviru akcije, ki jo podpirata tudi Planinska zveza Slovenije in Društvo za varovanje Alp – CIPRA, bodo izvedene aktivnosti za ozaveščanje javnosti. Triglavski narodni park bo izdal plakat in letake, pripravil članke za časopise ter tiskovno konferenco. Z akcijo opozarjamo, da se z uporabo pirotehničnih sredstev (za borih par sekund užitka) povzroči veliko škode naravi. Prehod v novo leto je v tišini in miru mnogo bolj veličasten in doživet. ♦

STIK S PRETEKLOSTJO

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • *Tomaž Bregant*

Že v prejšnji številki časopisa smo vam obljubili nadaljevanje razmišljanja o drevju, ki nas obdaja in bogati našo krajino.

Leto, ki se izteka, je tudi mednarodno leto gozdov. Skoraj nam bo ušlo in nisem prepričan, ali smo pomenu gozdov, ki nas obdajajo, zmogli in znali nameniti dovolj pozornosti, ki jim gre. Še manj: ali smo resnično razumeli pomen gozda kot celovitega ekosistema, ki je tako zelo pomemben za družbo kot celoto? Odgovor na vprašanje bo najbrž izzvenel v prazno. Tako kot v družbi pogosto ne znamo in ne zmoremo razpoznati posameznika v vseh njegovih vrlinah, tudi posamezna drevesa prezremo, čeravno jih imamo vsak dan pred očmi. Pregovor pravi, da zaradi enega drevesa ne zmoremo videti gozda, velja pa tudi tudi obrnjeno pravilo, da namreč za-

**V ZAVETJU
MOGOČNIH BRESTOV
NA BELSKI PLANINI**

radi gozda, ki je tako rekoč vse okrog nas, ne prepoznamo častitljivih osebkov, ki sami zase ali v gručah bogatijo našo krajino.

Prav doživljanje narave v hribovitem, gorskem svetu pa nam nemalokrat zbištri oko. Tako denimo na planinah prepoznamo čudovito delo, združeno v sožitju narave in človeka. Planinam ne daje videza

samo kulisa z vršaci ali gozdovi, ki jih obkrožajo, to niso samo štaje, stanovi, korita za napajanje, plotovi, ki omejujejo gibanje; k celotni podobi prispevajo tudi posamična drevesa ali združbe, sajene v vrste. Posebno mešto seveda zavzemajo drevesa, sajena nedaleč stran od stanov ali staj. Tako na takšnih lokacijah lahko opazimo jesene, brešte, češnje, bukve, smreke, jerebiko ali mokovec, včasih tudi lipo. Tam, kjer rastne razmere to omogočajo, kar je redko, najdemo tudi gojene, domače drevesne vrste, kot sta jablana in hruška tepka ali moštnica. Drevesa dajejo stavbam zavetje, živina najde pod krošnjami prijeten hlad. Zlasti košate planinske smreke so tudi dokaj dobra streha in zavetje v hladnih, nevihtnih nočeh. Slaba stran neviht so strele, ki jih nase vlečejo takšna drevesa, zlasti macesni, pa tudi smreke in jeseni. Planine so poraščene tudi z grmovnimi vrstami, katerih plodovi so mikavni

tako za ljudi kot za pisani živalski svet, še posebej ptice: z lesko, robido, črnim trnom, šipkom, brinom, češminom, obema vrstama bezga ... nepogrešljiv na planinah je tudi nagnoj, katerega les je izjemno trajen, zato se uporablja za plotove.

Brest na delu Belske planine, na lokaciji Bovčovega Ilovca:

Brešt (*Ulmus glabra*, *Ulmus minor*) kot drevesna vrsta izginja, še posebej na planinah. Pomemben razlog, da so ga sadili na planinah, je v tem, da so z zelenim listjem krmili prašiče, ki so bili na paširaji v planini. Drevesa so tudi obsekovali, še posebej brešt in jesen. Iz zelenila vej so izdelali vejnike, ki so bili dopolnilo krmi v zimskem času, zlasti za drobnico. Brešt daje tudi zelo lep les, ki po videzu še najbolj spominja na češnje, napaka debel v tehnološkem smislu, ki omejuje uporabo, sta zlasti kolesljivost in zavitoš. ♦

KNOFLNOV STAN

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • *Tea Lukan Klavžer*

Knoflnov stan na Spodnjem Goreljku nad vhodom nosi vrezano letnico 1855.

Je ena zadnjih pastirskih stavb na planini, ki ima ohranjene številne kvalitetne elemente tradicionalnega ljudskega stavbarstva. Občina Bohinj ga je leta 2005 odkupila. Laštniku so omogočili nadomeštno gradnjo novega stanu v neposredni bližini.

Stan je bilo treba obnoviti. Leta 2009 je bila na občini ustanovljena komisija za vodenje obnove stanu, v kateri so bili tudi predstavniki Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Kranj, in Triglavskega narodnega parka. Po pridobitvi soglasij in izbiri najustreznejšega ponudnika (Robert Cvetek, Srednja vas v Bohinju) so se maja leta 2011 začela izvajati obnovitvena dela. Nadomeščen je bil spodnji del lesene konstrukcije, in sicer spodnji dve oziroma na posameznih delih tri vrste lesenih tramov. V vmesnem času so opravili še arheološko raziskavo.

Tlorisni gabariti objekta merijo 5,20 m x 4,30 m. Temelji so kamniti. Notranjost pastirskega stanu je razdeljena na dva prostora: večjega bivalnega in manjšega, namenjenega shrambi. V bivalnem delu je ognjišče (lesena konstrukcija na kamniti podlagi), eno redkih še ohranjenih odpr-

tih ognjišč s »cganom« za obešanje kotla, kakršna so bila v preteklosti značilna za pastirske stanove v Bohinju. V prostoru so še miza, klop in pograd.

Obnovitvena dela so se nadaljevala junija z zamenjavo strešne kritine. Uporabili so macesnove skodle. V zaključnem delu prenove je izvajalec del obnovil notranjost stanu. V poslopju je bilo nekaj originalne posode in kmečkega orodja, najdemo pa številne izjemno izvirne rešitve (npr. ključavnica, na steno pritrjena »zložljiva« miza, okna »na smuč«, obešala ...), ki kažejo na inovativnost nekdanjih lastnikov. Prav zaradi domišljene izvedbe ključavnice med drugo svetovno vojno v stan ni bilo vlomljeno.

V prihodnje bo moral upravljavec stanu poiskati obnovljeni kulturni dediščini ustrezno funkcijo. Lahko bo postal del obstoječe sirarske poti, ki od leta 2003 povezuje devet planin. Oglede s predstavitvijo nekdanjega življenja planšarja bo moč vključiti v turistično ponudbo Bohinja.

Stan je v procesu vpisa v register nepremične kulturne dediščine in pristojni lokalni skupnosti predlagan za razglasitev za spomenik lokalnega pomena.

Upravljavec TNP je sodeloval v postopku urejanja odkupa stanu, spremljal obnovo objekta in delno sofinanciral arheološko raziskavo. ♦

DEDIŠČINSKE KULTURNE KRAJINE V TNP

BESEDILO & FOTOGRAFIJA

• *Igor Zakotnik*

PLANINA NA KALU

Krajino je mogoče obravnavati večplastno, kar je odvisno od namena in ciljev, ki jih skušamo s posamičnim proučevanjem doseči. Poleg zvrsti, ki so bile predstavljene v preteklih številkah tega časopisa, ima posebno mesto kulturna krajina kot ena od vrst nepremične kulturne dediščine. Opredeljuje jo spomeniško območje v odprtem prostoru, katerega zgradbo, razvoj in namembnost določajo specifični človekovi posegi in dejavnosti v prostoru. Materialne pojavnosti imajo velik simbolni pomen, predvsem pa v takem prostoru prepoznamo bogaštvo opredmetene preteklosti.

V parku je kar 64 od skupaj 146 dediščinskih krajin v Sloveniji, zaradi števila in gostote objektov in območij pa je tudi Triglavski narodni park (Julijske Alpe) kot celota prepoznaven kot območje integralne dediščine. Med dediščinskimi krajinami prevladujejo kmetijske (planine) in zgodovinske kulturne krajine (prizorišča prve svetovne vojne). Za njihovo ohranitev je pomembno varovanje in vzdrževanje vsebinskih značilnosti in posebnosti krajinske zgradbe ter skladnega razmerja med naravnimi in grajenimi prvini oziroma njihove razmestitve. ♦

PROF. DR. BOŠTJAN ANKO

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

Trajnost ni nekaj novega niti nekaj, kar se manifestira le v planetarnem merilu. Že dolgo je z nami in začetja se s posameznikom. (B. Anko, Berilo o trajnosti)

Znanstveno in pedagoško delo prof. dr. Boštjana Anka je posvečeno človekovemu odnosu do gozda in do narave nasploh. Je redni profesor na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani v pokoju. S predmeti Funkcije gozda, Krajska ekologija, Gozdni viri, Urbano gozdarstvo, Zaščita naravne dediščine je študijskemu programu in raziskovalnim prizadevanjem na Oddelku za gozdarstvo in obnovljive vire Biotehniške fakultete dodal značilno kulturno in trajnostno noto. Načela trajnosti so stalnica v izhodiščih in podlagah za njegovo delo ter smiselna povezava z varstvom narave, torej tudi s TNP.

Ljudem, ki razpravljajo in pišejo o nujnem upoštevanju načel trajnosti pri slehernem ravnanju, radi očitamo kar počez, da živijo zunaj realnega sveta, in tako zaveštno ali nezavedno branimo svoja stališča, ker se jim neradi odrečemo. Dr. Boštjanu Anku tega ni mogoče očitati. Ni meščan, ki bi na življenje po načelih trajnosti gledal s stališča možne alternative v razvoju ali celo kot na vaško idilo. S širokim in poglobljenim znanjem, pridobljenim na zanimivi študijski poti, je ta načela postavil na znanstveno podlago.

Kmečkega življenja v Alpah ni spoznaval kot obiskovalec ob koncu tedna, temveč kot otrok in mladenič, ki je med počitnicami živel in delal na kmetiji na Jezerskem, nekdanjem očetovem domu, na katerega je bil zelo navezan. Svojo osebnostno podobo je prav tako gradil v šoli narave znamenitega pedagoga Pavla Kunaverja, v jamarstvu in v literaturi. Zaradi slednje je bil v dilemi med študijem svetovne književnosti in gozdarstva. Zmagala je narava. Po diplomi na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani ter dveh Prešernovih nagradah se je zaposlil na Biroju za gozdarsko načrtovanje. Zaradi želje po nadaljevanju študija, te možnosti takrat na Univerzi v Ljubljani ni imel, je po odsluženju vojaščini odšel v Kanado, diplomiral na Ontario

College of Education in magistriral na slovitni univerzi Yale v ZDA (Yale School of Forestry and Environmental Studies). Na prvi pogled se zdi vse zapisano razumljivo, skoraj preprosto, toda – pot do tja je bilo treba poiskati, tam preživeti, si plačati šolanje ter sočasno študirati. V dolgi kanadski zimi je našel delo pri gradnji plovnih povezav med velikima kanadskima jezeroma Ontario in Erie. Poučeval je tudi kot nadomestni učitelj, ki se mora v trenutku znati pripraviti ter zamenjati odsotnega učitelja matematike, geografije ali katerega koli predmeta, celo verouka in športne vzgoje. Potem si je poiskal delo v narodnem parku Niagarski slapovi na državni meji med Kanado in ZDA. Po diplomi na Ontario College of Education je šest let poučeval matematiko in nemščino na gimnaziji v Grimsbyju, ob sobotah pa je poučeval slovenščino v tamkajšnjem Slovenskem društvu. Z diplomom univerze Yale, kjer je kasneje kot gošč tudi predaval, je bil sprejet na Oddelek za gozdarstvo Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani, kjer je leta 1983 doktoriral. Posvetil se je funkcijam gozda, krajski ekologiji, urbanemu gozdarstvu, zgodovini gozdarstva in varstvu narave. Na teh področjih je raziskoval, predaval, objavljaval in kasneje zasnoval in organiziral podiplomski študij Varstvo naravne dediščine. Slovenijo je zastopal v znanstvenih in strokovnih organizacijah ter forumih, predaval na znanstvenih srečanjih ter kot gošč na številnih univerzah. Težišče njegovega dela in poslanstva pa vselej ostaja človekov odnos do gozda in do narave nasploh.

Pomembno izhodišče pri njegovem delu, posvečenemu naravi, je kulturna dediščina. Pri tem mu je v pomoč široko in poglobljeno znanje s področja svetovne književnosti. O kulturni dediščini zapiše, da so to »dобрine, podedovane, ki jih opredeljujemo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicije«. Tudi o zapuščini naših prednikov govori nadvse spoštljivo in dobro-

hotno: »Dedje, ki so nam naravo ohranili kljub preživetveni odvisnosti od nje, so v vrtincu razvoja, z majhnimi možnostmi za izobraževanje, slabo mobilni in navezani na zemljo in domač kraj, oštali prezrti,« kljub temu da so izoblikovali popoln model samooskrbnosti, iz katere izhaja tudi modrost, da je rabo gozda smiselno omejevati. V nadaljevanju zapiše: »Prihodnost po takem modelu ni v avtoritarnem uveljavljanju lastništva, zakonodaje in nadzora, ni v tekmovanju ali tehnoloških rešitvah, ampak poleg vsega navedenega tudi v uveljavljanju sožitja, sodelovanja, dialoga in učenja kot interaktivnega oblikovanja skupnih norm.« V tej misli je prisoten izrazit humanizem, analiza pomembne dileme ter prijazna pomoč, idealno izhodišče za načrte in ravnanje v sedanjem trenutku. Ob tem se nehote spomnim na pogosti refren Franceta Čudna, bohinjskega kolarja, mlinarja, kmeta in kulturnika: »Vse moraš vzeti za dobro!« Z drugimi besedami – vedno obstaja pot, le dober, premišljen in iskren namen je potreben.

Do sogovornikov je dr. Boštjan Anko vselej strpen, nikoli napet ali izključujoč. V širini, ki veje iz njegovih besed, je čutiti klasično izobrazbo strokovnjaka in znanstvenika v naravoslovju ter humanista, ki si je s študijem svetovne književnosti pridobil podlago za poglobljena razmišljanja, analiziranje ter jasno izražanje, pisanje. Zavidam njegovim študentom in hkrati vem, da je to, kar jim je dal in jim še daje, velikanska nalozba v njihovo sedanost in prihodnost. V premišljenem in hkrati iskričem govoru, ki je, značilno zanj, vselej prijateljski, je nenehno čutiti zdravo humornost. Imeniten človek, da si vesel, ker živiš v istem času. Navsezadnje je to čas, v katerem TNP njegovo znanje in dobrohotnost resnično potrebuje. ♦

NARAVA ODSLEJ ŠE BLIŽE OTROKOM

BESEDILO & FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

Ravnateljica OŠ Simona Kosa Podbrdo Polona Kenda (na fotografiji na čelu kolone), sicer profesorica geografije, je maja 2008 v časopisu Svet pod Triglavom objavila članek z naslovom Baška grapa v prihodnosti. V njem je navedla svoje predloge za obujanje gospodarskih dejavnosti v Baški grapi, ki bi pripomogli k ohranjanju ter vzpodbujanju življenja in dela v dolini. Med njenimi predlogi sta tudi predlog za ustanovitev centra za učenje ekološko-gorskega kmetovanja in ustanovitev turistično-informacijske točke.

Možnosti za doseg svojih ciljev je Polona Kenda opazila (tudi) v programih in projektih *Triglavskega narodnega parka* (TNP), zato je podbrško šolo dejavno vključila v omenjeni proces. Eden od vidnih rezultatov njenih prizadevanj je tudi letošnje odprtje informacijske točke TNP na *Osnovni šoli Simona Kosa* v okviru projekta *Krog parkov – ERA*. Prav v zvezi s tem smo ji zastavili nekaj vprašanj.

Vaša osnovna šola ves čas zelo aktivno sodeluje v projektih Triglavskega narodnega parka, začeni pri projektu Etnologija planinskega pašništva za otroke. Kaj vas je vodilo pri tej odločitvi?

Projekti, ki nas povezujejo z bližnjimi osnovnimi šolami na območju Julijskih Alp ter s parkoma Nockberge in Julijsko predgorje v Avstriji in Italiji, ponujajo pestro paleto dejavnosti, namenjenih ohranjanju in razvoju ekstenzivnega kmetijstva. Taki programi so nam manjkali, zato smo se jih oprijeli. Zelo primerni so za odrasle in za naše učence. Ker projekti že od začetka predvidevajo tudi spoznavanje pašnih planin na naši in na gorenjski strani Julijskih Alp oziroma Triglavskega narodnega parka ter v prej omenjenih tujih parkih, sem se pred časom udeležila tečaja za mentorje planinske dejavnosti pzs. Planinska skupina Planinskega društva Podbrdo na naši šoli je polno zaživela, sedaj pa imam med kolegicami na šoli že naslednico. Poleg tega so bile na šoli in med starši zelo dobro sprejete tudi etnološke delavnice TNP, vezane na tradicionalno pašništvo, ter razstave in predstavitve na to temo.

Veliko energije imate, da ste se ob vodenju šole in domačem delu na kmetiji, ki jo imate z možem in otroki na Bači pri Podbrdu, odločili še za omenjeni tečaj. Kako vam to uspeva?

Kmetija daje smisel našemu družinskemu življenju. Ko so prišli prvi otroci, sva se z možem odločila, da se vrnemo na njegov dom na Bači, letos pa smo, na veliko veselje otrok, prvič popolnoma sami, brez tuje pomoči, pospravili seno. Prizadevamo in želimo si, da bi več ljudi v naših lepih krajih ponovno našlo smisel v takem življenju, da bi se otreli danes tako pogostega razmišljanja, da se nič ne izplača. Urejena kulturna krajina, v kateri je čutiti življenje, je zagotovo osnova tudi za turizem in gospodarsko dejavnost. Za vzpodbujanje veselja do dela na zemlji in za pridobivanje mnogih potrebnih znanj in izkušenj v smeri traj-

nostnih gospodarskih dejavnosti imamo sedaj na šoli tudi »eko vrt«. Prej omenjene dejavnosti v okviru projektov TNP so zagotovo pripomogle k temu, da smo zamisel uresničili.

Kot ravnateljica vzgojno izobraževalne ustanove se zelo dobro zavedate mesta in pomena te ustanove v kraju. Tega se ne da spregledati, ker se tvorno, energično in hkrati premišljeno lotevate reševanja oziroma zmanjševanja bistvenih težav, ki tarejo dolino. Kaj vam pomeni nova informacijska točka TNP na šoli, katero ste si s svojim prispevkom v projektu ERA resnično zaslužili?

Ob tem, da je ta točka za nas neke vrste priznanje in spodbuda, je njeno bistvo povezovanje. Zagotovo bomo morali, tako mi na šoli kakor TNP, za uresničevanje postavljenih ciljev še veliko delati, kajti gre za novost, ob kateri se eni in drugi učimo. Že sedaj pa je pri nas ta točka sprožila zanimive aktivnosti sodelovanja, denimo z bližnjo *Osnovno šolo dr. Janeza Mencingerja* iz Bohinjske Bistrice, s katero prej kljub bližini nismo imeli pomembnejših stikov. Tamkajšnja ravnateljica je pripravila zelo zanimivo ekskurzijo, kjer smo spoznali veliko zanimivega, predvsem pa smo postali prijatelji in zagotovo bomo zelo dobro sodelovali tudi v prihodnje. Vzpodbudo smo našli tudi za obisk Slovenskega planinskega muzeja v Mojstrani – da si razširimo obzorje.

Informacijska točka TNP je seveda namenjena seznanjanju z delom, s poslanstvom, pomenom in s posebnostmi našega edinega narodnega parka. Zagotavlja nam, da se lahko učimo, hkrati pa smo prisotni, sodelujemo in se povezujemo. Vse to vzpodbuja veselje do dela. ♦

EVROPSKA UNIJA

REPUBLIKA SLOVENIJA

Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja: Evropa investira v podeželje

Bogastvo podeželja ob Smaragdni poti

INFO TOČKE TRIGLAVSKEGA NARODNEGA PARKA

ZBRAL IN PRIPRAVIL • Davorin Koren, služba za razvoj, TNP
FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

Javni zavod Triglavski narodni park (TNP) se v izvajanje programov LEADER vključuje tudi na območju Zgornjega Posočja. Pomembnejša dejavnost preteklega obdobja je bil projekt Krog parkov – ERA, katerega glavni namen je izobraževanje in osveščanje šolskih otrok ter širše javnosti o pomembnosti varovanja narave. Rezultat je vzpostavitev informacijskih točk kot podpora pri izvajanju šolskih in obšolskih dejavnosti na oš, ki bodo v prihodnje pomenile povezavo z delom javne službe TNP. Zanimalo nas je, kako so s takšnim sodelovanjem zadovoljni odgovorni na šolah.

Samo poseljena krajina lahko prepreči zaraščanje doline

»Varstvo narave, še posebej kulturne krajine, najbolje zagotavljajo prebivalci sami, saj ohranjajo in vzdržujejo naravno ter kulturno dediščino. Le poseljena krajina s trajnostno naravnanim razvojem lahko prepreči zaraščanje doline. Zato si vsi, ki nam je mar za življenje v TNP, prizadevamo, da bi mladi s svojim znanjem ostali v teh krajih. To, da je **Podružnična šola (PŠ) Soča** edina šola v parku, smo slišali že velikokrat. Ta je v preteklosti dobro sodelovala s TNP. Učenci so imeli najraje etnološke delavnice, zimske obiske krmišč in nepozabne planinsko-naravoslovne taborne. Skupaj z **Jožetom Miheličem** iz TNP-

ja pa so odkrivali lepote našega narodnega parka tudi na gorenjski strani. Lani je bila v PŠ Soča urejena tudi info točka TNP, na katero smo še posebej ponosni. Drugo leto tu pouka ne bo več. Vendar se vrata ne bodo zaprla, saj bodo v šoli streho nad glavo našli predšolski otroci. V bližnji prihodnosti pa bo morda v njej zaživel tudi center šolskih in obšolskih dejavnosti. Šolsko mansardo smo že preuredili v prenočišča za 25 otrok. In ker sta sodelovanje in delo na področju izobraževanja osnovnošolske mladine del javne službe TNP, računamo, da bomo z njimi dobro sodelovali tudi v prihodnje.«

Marija Kravanja, učiteljica, PŠ Soča

Sodelovanje OŠ Most na Soči in TNP

»Dolžnost vseh, ki se ukvarjamo z mladimi, je, da v njih vzgajamo čut odgovornosti do varovanja vseh naravnih lepot. S tem budimo razmišljanja, kako to bogastvo na primeren način ohraniti in ponuditi obiskovalcem. Kakovostna ponudba bi domačinom dala priložnost za zaslužek, kar je dober razlog, da ti ostanejo v teh krajih in postanejo še večji pripadniki in varuhi narave. Pred devetimi leti smo na šoli ob pomoči **Martina Rovščka - Tinkija** začeli ustvarjati unikatno naravoslovno učilnico, ki jo danes občudujejo obiskovalci iz različnih krajev. Skupaj s TNP smo idejo o

ohranjanju narave kasneje nadgradili s postavitvijo elektronske info točke na šoli. Tu lahko uporabniki dostopajo do spletnih strani šole in parka ter tudi do drugih povezav, vezanih na ohranjanje narave. Opazimo, da je zanimanje mladih za to točko veliko. Verjamem, da bomo z dodajanjem novih vsebin interes še povečali in da bomo v kratkem dosegli tripartitni dogovor med šolo, TNP-jem in **Lovsko zvezo Slovenije**. S tem bi dobili dodatno zagotovilo, da bomo ta program nadaljevali in izpopolnjevali v dobrobit osveščanja o pomenu varovanja naravne in kulturne dediščine.«

Branko Lončner, ravnatelj,
OŠ Dušana Muniha Most na Soči

Info točka pod mogočnim Krnom

»Podružnična šola Drežnica leži tik pod mejo TNP. Naše sodelovanje sega daleč nazaj, v čas, ko nas je redno obiskoval slovenski planinec in fotograf **Jaka Čop** s pravljičo o Zlatorogu. Kasneje smo se srečevali z Jožetom Miheličem iz TNP-ja, ki je s svojimi delavnicami obogatil naša bivanja v naravi. Otroci so z uporabnimi izdelki spoznavali in oživljali kulturno dediščino planinskega sveta, ki nas obdaja. Lani smo se še posebej razveselili info točke TNP-ja, ki je bila urejena v naši šolski avli. V prihodnje želimo sodelovanje nadgraditi z vključevanjem TNP-ja predvsem ob dnevih dejavnosti – ob bivanjih v naravi, planinskih pohodih in tudi z vključevanjem njihovih strokovnjakov v vsebine pouka predmetov, katerih snov se po učnem načrtu prepleta z njihovim delom.«

Rina Berginc, vodja Podružnične šole Drežnica

TNP v prihodnje načrtuje vzpostavitev informacijskih točk tudi na gorskih kmetijah. Te bodo kot glavni akterji ohranjanja naravne in kulturne krajine prek svoje osnovne dejavnosti izkoriščale dodano vrednost zavarovanih območij, kar je lahko kompenzacija za omejitve, ki jim jih pri naša življenje v zavarovanem območju. •

SLOW TOURISM – KJER DOŽIVETJA USTAVIJO ČAS

BESEDILO • Alenka Mencinger
FOTOGRAFIJA • Jože Mihelič

Tri glavski narodni park sodeluje v projektu Slowtourism ali počasni turizem, ki poteka od maja 2010 in se bo končal aprila 2013. Projekt povezuje partnerje iz Slovenije in Italije. Poleg TNP sodeluje v njem še 13 partnerjev iz Slovenije in 16 iz Italije. Namenjen je razvoju in spodbujanju nove oblike turizma, tako imenovanega počasnega turizma, ki bo povezal kraje na projektnem območju. Projekt pokriva dve slovenski regiji, Gorenjsko in Goriško, in sedem italijanskih pokrajin Severnega Jadrana, za katere so značilni še posebej zanimivi in varovanja vredni deli narave.

Namen projekta pa ni samo razviti novo obliko turistične ponudbe oz. določiti osrednje smernice, ki jo določajo, ter vzpostaviti nekaj pravih »Slow-točk«, ampak s tem seznaniti zainteresirane turistične delavce in seveda bodoče uporabnike takih storitev. V ta namen smo skupaj s Slovensko turistično organizacijo pripravili In-

DR. STEFANO DALL'AGLIO IN ROK KLANČNIK,
MODERATOR NA PRIREDITVI, MED POSVETOM NA BLEDU

formativne dneve Slow tourism – kjer doživetja ustavijo čas, ki so potekali od 21. do 23. novembra na Bledu in v Bohinju. Na njih so svoje znanje in izkušnje predstavili strokovnjaki s področja turizma in zaposleni v tej panogi, ki že zdaj v svoji ponudbi združujejo načela počasnega turizma, kot so trajnost, odgovornost in sonaravnost.

Temeljne značilnosti počasnega turizma je predstavil dr. Stefano Dall'Aglio, vodilni strokovnjak za turizem iz Italije, ki je sodeloval pri oblikovanju smernic poča-

snega turizma, kako poslovati trajnostno v turizmu, pa je razložila Miša Novak iz agencije Aloha.

Poleg teoretičnih osnov so udeleženci spoznali tudi nekaj primerov turistične ponudbe, ki že deluje po načelih počasnega turizma: Kamp Koren iz Kobarida, ki je v procesu pridobivanja certifikata EKO marjetica, LTO Sotočje, ki s svojo dejavnostjo povezuje ponudbo celotne regije Zgornjega Posočja ter s TNP in občino Kobarid soupravlja Zeleno hišo v Kobaridu, Sava Hoteli s Kampom Bled in njihovo posebno ponudbo, šotore iz lesa ali gozdne vile, kot jih imenujejo, doživljajski turizem, ki ga organizirajo na Jezerskem, kjer želijo, da njihovi gosti udobje hotelskih sob zamenjajo za številne aktivnosti v naravi, ki jih ponujajo, Bohinj Park EKO Hotel, ki s svojo eko zgradbo, eko ponudbo spada med vzorčne ekohotele pri nas, Festival cvetja v Bohinju, ki je pokazal, kako je poleg dobre ideje za uspeh dogodka pomembno sodelovanje

domačinov, in omrežje Pohodništvo in kolesarjenje GIZ, ki združuje ponudnike kolesarjem in pohodnikom prijaznih destinacij in s svojo izkušnjo mreženja v prihodnje lahko pripomore k uspešnemu mreženju ponudnikov pod znamko Slow tourism.

Del informativnih dni je bil namenjen tudi predstavitvi značilnosti azijskega trga in azijskih turistov. Kot so poudarili sodelujoči, je azijski turistični trg poseben zaradi kulturnih razlik in jezikovnih ovir.

Več o projektu lahko preberete na spletni strani <http://www.tnp.si/spoznavati/projekti/1091>, kjer so na voljo tudi predstavitve. •

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLUŽBA VLADE RS ZA LOKALNO SAMOUPRAVO
IN REGIONALNO POLITIKO

HABIT-CHANGE

Podnebne spremembe v zavarovanih območjih

BESEDILO • *Tanja Menegalija*
FOTOGRAFIJA • *dr. Tomaž Kralj*

V Informacijskem središču TNP Triglavska roža na Bledu je oktobra potekala delavnica z naslovom Vključevanje deležnikov in dvigovanje zavesti glede klimatskih sprememb. Bila je del projekta Prilagajanje načrtov upravljanja podnebnim spremembam v zavarovanih območjih – HABIT-CHANGE (programski okvir: Interreg IV/B Srednja Evropa), ki ga vodi nemški Inštitut za ekologijo in regionalni razvoj iz Dresdna. V projekt je vključenih še sedemnajst partnerjev iz sedmih držav (Nemčije, Avstrije, Madžarske, Poljske, Romunije, Italije in Ukrajine). Poleg TNP iz Slovenije sodelujeta še Krajinski park Sečoveljske soline in Univerza v Mariboru. Skupna vrednost projekta je 3,5 milijona evrov, delež TNP je 216.000 evrov, od katerih 85 odstotkov krije Evropski sklad za regionalni razvoj. Projekt se je začel 1. marca 2010 in bo trajal do konca februarja 2013.

Namen projekta HABIT-CHANGE je identifikacija potencialnih groženj zaradi podnebnih sprememb v zavarovanih območjih, vrednotenje obstoječih upravljaljskih praks, določitev indikatorjev podnebnih sprememb na lokalni ravni, razvoj sledilnih tehnik na osnovi daljinskega zaznavanja, modeli sprememb na občutljivih območjih, prostorski podporni sistem pri odločanju upravljavcev zavarovanih območij, prilagajanje upravljaljskih načrtov in strategij v zavarovanih območjih glede na klimatske spremembe ter zviševanje zavesti o pomembnosti prilagojenega upravljanja.

Cilj delavnice na Bledu je bil izmenjava primerov dobre prakse pri komunikaciji z deležniki različnih zavarovanih območij glede klimatskih sprememb ter o pristopih ozaveščanja in informiranja šplo-

JOHN VEVERKA (DESN0) Z UDELEŽENCI DELAVNICE.

šne javnosti. Na delavnici so predavali različni slovenski in tuji strokovnjaki, ki so predstavili izkušnje iz komuniciranja in vključevanja deležnikov v procese načrtov upravljanja. Priznani ameriški interpret narave John Veverka je govoril o pristopih k ozaveščanju in informiranju javnosti o klimatskih spremembah na terenu, v informacijskih središčih in točkah. Na delavnici so sodelovali projektni partnerji, predstavniki zavarovanih območij v Sloveniji, predstavniki Ministrstva za oko-

lje in prostor, Zavoda RS za varstvo narave ter Zavoda za gozdove Slovenije, občin in lokalnih turističnih organizacij na območju TNP.

Dosedanje projektne aktivnosti TNP pa so obsegale tudi identifikacijo in analizo indikatorjev podnebnih sprememb (tujerodne rastlinske vrste, spremembe habitatnih tipov na Pokljuki in Velem polju na podlagi letalskih posnetkov, strategije za ovrednotenje in merjenje posledic podnebnih sprememb, monitoring indikatorjev). Izsledki bodo podlaga za akcijski načrt, ki bo vseboval ukrepe tako za prilagajanje podnebnim spremembam kot za omilitve le-teh z različnimi ukrepi, na primer v prometu, turizmu, pri rabi energije ipd. ♦

SLOVENSKA BIOSFERNA OBMOČJA V OČEH MLADIH

BESEDILO • mag. Vanja Debevec • Darja Kranjc
BIOSFERNO OBMOČJE KRAS – PARK ŠKOCJANSKE JAME

Pomen lokacij z izjemno biotsko pestrostjo, kjer je človekova vloga ključna za njeno ohranjanje in kakovost življenja, kjer je sonaravno bivanje vrednota, je pred 40 leti prepoznala skupina znanstvenikov in ljubiteljev narave. Oblikovali so medvladni program Človek in biosfera – MAB Man and Biosphere, ki ga je pod svoje okrilje vzela Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo UNESCO.

V Sloveniji je k programu MAB prvi pristopil Triglavski narodni park in leta 2003 pridobil tudi biosferno območje Julijske Alpe. Uspešnemu zgledu smo sledili v Parku Škocjanske jame in bili leto kasneje sprejeti v mrežo svetovnih biosfernih območij kot biosferno območje Kras. Leta 2010 je Slovenija dobila še tretje biosferno območje, Kozjansko in Obsotelje, ki ga upravlja Kozjanski park.

Biosferna območja skušajo uveljaviti praktičen pristop in odgovoriti na eno najbolj perečih vprašanj, ki si jih svet postavlja danes: kako združiti ohranjanje biodiverzitete in biotskih virov s trajnostno rabo.

Biosferna območja so koncept in orodje, ki se oblikuje pod okriljem Unescovega medvladnega raziskovalnega programa in so ključna komponenta pri doseganju cilja, to je trajnostnega ravnovesja med pogosto konfliktnimi cilji ohranjanja biotske pestrosti, spodbujanja človekovega razvoja z ohranjanjem s tem povezanih kulturnih vrednot. Vsako biosferno območje je namenjeno izpolnjevanju treh komplementarnih funkcij: ohranjanju biodiverzitete, razvoju in logistični podpori.

Letos praznuje program MAB 40. obletnico ustanovitve, 3. november pa je mednarodni dan biosfernih območij. Park Škocjanske jame je s svojo mrežo šol oblikoval in razvil idejo o skupni likovni predstavitvi vseh treh BO, katere avtorji naj bodo učenci, ki tamkaj prebivajo. Tako je nastala razstava *Slovenska biosferna območja v očeh naših otrok*. Mentorice in

učenci iz šestnajstih šol so s pomočjo šestih koordinatork iz treh parkov ustvarili svojevrstne upodobitve naravnih vrednot in kulturne dediščine s prizori iz življenja na teh treh lokacijah svetovnega pomena, ki so jih združili v tri ločene sestavljenke, odprte za povezovanja z drugimi BO na območju Evrope in Severne Amerike.

Po dveh mesecih trdega dela so bile mozaične upodobitve postavljene na ogled na dan biosfernih območij v Narodnem muzeju Slovenije v Ljubljani s podporo predsednika Slovenske nacionalne komisije UNESCO in rektorja Univerze v Ljubljani, prof. dr. Stanislava Pejovnika, direktorja Zavoda RS za varstvo narave, dr. Darija Krajčiča, slovenskega urada UNESCO ter številnih prijateljev. Iskrena hvala vsem sodelujočim, predvsem pa učencem, mentoricam, kolegicam iz sodelujočih parkov in vsem, ki ste nam pri organizaciji in izvedbi praznovanja priskočili na pomoč.

Razstava ima neizmerno vrednost. Ob besedah, kot so varnost, dom, prijateljstvo, ki so jih učenci napisali za meje območij, je čutiti zavezujočo silo obljub, ki jih daje mo otrokom.

Vsak od nas je del tega okolja, del biosfere. S sporočilom *Ti si del biosfere*, ki so ga na priponkah prejeli gostje na svečanošči, lahko vsak od nas pripne v veliko sestavljenko našega vsakdanjika tudi svoje dobro delo, misel in znanje, svojo skrb za naravo, svoj kos sestavljenke, ki oblikuje slovenska biosferna območja.

Razstava bo od 14. 11. 2011 do konca decembra na ogled v prostorih Univerze Ljubljana, od koder bo potovala v vsa biosferna območja in druge kraje po Sloveniji tudi v letu 2012. ♦

MLADI NADZORNIKI V LETU 2011

BESEDILO • Marjeta Albinini

Letošnje leto sta za naše mlade nadzornike zaznamovala predvsem dva tabora, mednarodni na Nizozemskem in nadaljevalni na Pokljuki. Juniorjem in njihovim staršem hvala za sodelovanje, sodelavcem pa za pomoč!

Tradicionalni mednarodni tabor je letos gostil narodni park Weerribben-Wieden. V deželo neštetih koles, tulipanov in vodnih kanalov smo julija odšli Lea Klančnik in Anže Smolej, mlada nadzornika z Dovja, ter Marjeta Albinini kot spremljevalka. Moto tabora je bil »Mladi nadzorniki in okolje – odlična in zdrava kombinacija«, udeležili pa so se ga predstavniki 13 parkov iz 11 evropskih držav. Na taboru smo šotorili, veliko kolesarili in »potovali« s kanuji. Deželo, katere približno polovica leži pod višino morske gladine, smo zapustili z mislijo na izziv, ki nam ga prinaša organizacija 11. mednarodnega tabora prihodnje leto.

Avgustovski petdnevni nadaljevalni tabor smo doživeli v objemu temnih poključskih gozdov. Naštanitev v Šport Hotelu na Goreljku je ponujala odlično izhodišče za planinske in tudi kolesarske ture po tej kraški planoti. Devetnajst udeležencev je spoznalo lastnosti visokih šotnih barj, ki so v TNP najjužneje ležeča barja te vrste v Evropi, obiskali smo planini Zajavornik in Zajamniki, preživeli dopoldan z gozdarjem in se povzpeli na razgledni Javorov vrh ter greben nad Lipanco. ♦

BMW

Trajnostni razvoj v luči ene najbolj prepoznavnih svetovnih avtomobilskih znamk

BESEDILO • mag. Martin Šolar
FOTOGRAFIJA • arhiv BMW

Svet, z njim pa tudi sfera osebne mobilnosti, doživlja korenite okoljske, ekonomske in družbene spremembe. Val posledic globalnega razvoja, kot so klimatske spremembe, manjša razpoložljivost naravnih virov in naraščajoča urbanizacija, kliče po novem ravnotežju med potrebami planeta in željami posameznika. Za spodbujanje trajnostne mobilnosti so potrebne sveže rešitve. Podjetje BMW Group se je na te razmere odzvalo tudi z razvojem podznanke, ki neposredno zadovoljuje spreminjajoče se zahteve strank: BMW i.

BMW Group je letos septembra predstavil svojo vizijo mobilnosti v prihodnosti v obliki konceptnih študij BMW i3 in BMW i8. S premiernim razkritjem ponujajo konceptna vozila pogled na prve avtomobile

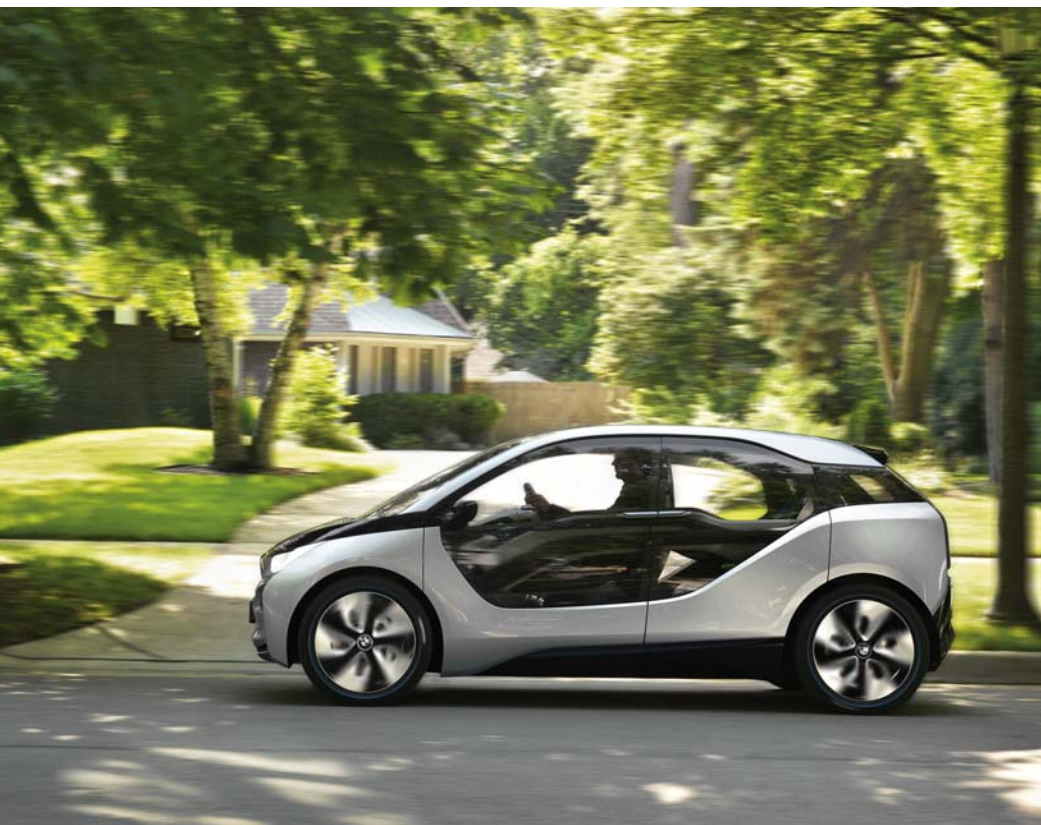
serijske proizvodnje z električnim pogonom nove podznanke BMW i, ki bodo z oznako BMW i3 na trg lansirani v letu 2013, kot model BMW i8 pa v letu 2014.

Pri podznamki BMW i gre za razvoj vizionarskih vozil in mobilnostnih storitev, navdušujoče oblikovanje in novo razumevanje premium kakovosti z močnim vplivom trajnostnega razvoja. Z BMW i uresničuje proizvajalec BMW Group vseobsegajoč pristop, na novo definira razumevanje osebne mobilnosti z namensko izdelanimi koncepti vozil, se osredotoča na trajnostni razvoj skozi celotno vrednostno verigo in ponuja dopolnilne mobilnostne storitve.

Delovanje BMW Group je vedno temeljilo na dolgoročnem razmišljanju in odgovornem ravnanju. Podjetje se je zavezalo trajnostnemu razvoju na področju ekologi-

je in družbe, sprejelo celovito odgovornost za svoje izdelke in podalo jasno obvezo za ohranjanje virov v sklopu integralnega dela strategije podjetja. Kot nagrada za ves vložen trud BMW Group v zadnjih sedmih letih vedno zaseda vrh lestvice trajnostnega razvoja svetovnih podjetij po indeksu Dow Jones Sustainability Indexes. ♦

Tudi v Sloveniji POSLUH ZA TRAJNOSTNI DANES IN JUTRI

Tudi BMW Group Slovenija, uvoznik za znamko BMW in MINI v Sloveniji, v svojih aktivnostih podpira trajnostno naravnane projekte.

Podjetje je letos podprlo tudi BMW eko regato, športno prireditev, ki je EKO osnovne šole in slovenska podjetja povezala v plemenitih prizadevanjih za čisto in zdravo okolje. Na BMW eko regati so na progi svetovnega prvenstva za dober namen veslali slovenski podjetniki. S pomočjo zbranih sredstev so se že realizirale različne aktivnosti. Ta veslaško-okoljski projekt se bo nadaljeval tudi v letu 2012.

ACRONI - VSE BOLJ SKRBNNO RAVNANJE Z ODPADKI

BESEDILO • *Andreja Purkat*, PREDSTAVNICA VODSTVA ZA OKOLJE, VARNOST IN ZDRAVJE PRI DELU

FOTOGRAFIJA • *Mirjan Furlan*

Jeklo uporabljamo na vseh področjih tehnike: v medicini, proizvodnji energije, informacijskih sistemih, proizvodnji hrane itn.

Pridobivanje in nato predelava jekla potekata v specifičnih razmerah, značilnih za procese. Osnovne surovine je treba vedno taliti, pri tem pa nastajajo za okolje nezaželeni plini in prah. Nadaljnja predelava prav tako zahteva segrevanje vložka do visokih temperatur. Z razvojem procesne tehnike pri pridobivanju in predelavi jekla so talilni in ogrevalni agregati konstruirani tako, da lahko preštrežejo večino dimnih plinov in prahu, ki jih očistimo v čistilnih napravah.

Ohranjanje zdravega okolja in varova-

nje ekološkega ravnateža sta sestavni del investicijske dejavnosti v programih razvoja podjetja v sedanjem in tudi prihodnjem obdobju. Posamezne investicije so namenjene temu, da po zaključku le-teh nastajajo čim manj odpadkov. Za vse odpadke, ki pa bodo nastali, se že na začetku investicije ve, kako bo treba ravnati z njimi.

Ravnanje z odpadki obsega zbiranje, prevažanje, predelavo ali odstranjevanje odpadkov, vključno z nadzorom tega ravnanja in vsemi okoljevarstvenimi ukrepi pri samem ravnanju. Acroni vse odpadke, ki nastajajo med celotno proizvodnjo, skrbno zbira in ločuje. Za vse odpadke ima napisana navodila o ravnanju, zbiranju in oddaji ali predelavi. Nevarne odpadke, ki nastajajo med proizvodnim procesom, še posebej skrbno zbira in nato oddaja poo-

blaščenim predelovalcem odpadkov.

Predelava odpadkov je namenjena reciklaži in ponovni koristni uporabi odpadkov ali njihovih sestavin. Tudi Acroni vse tiste odpadke, ki jih lahko, ponovno reciklira in uporabi v svoji proizvodnji, druge pa oddaja pooblaščenim predelovalcem odpadkov. Vse nevarne odpadke pred oddajo pooblaščenim odstranjevalcem skladišči v sodobno urejenem Skladišču maziv in nevarnih odpadkov. Acroni se trudi, da za vse odpadke najde možnost predelave, in ne odlaganja na deponijah. Taka predelava poteka tudi pri predelavi žlindre. Črne žlindre so po svojih lastnostih in mineralni sestavi povsem primerljive z naravnimi mineralnimi surovinami vulkanskega oz. magmatskega izvora. Produkti predelave so asfaltne frakcije, ki se uporabljajo v cestogradnji.

Medtem ko se črne žlindre že dolgo uporabljajo v cestogradnji, so v zadnjem obdobju našli rešitev tudi za belo žlindro. Z razvojem tehnologije se belo žlindro ob predelavi loči na kovinski del, ki se ga ponovno uporabi pri pridobivanju jekla, in mineraloški del, ki ga kot surovino uporabljajo betonarne.

Vedno bolj se poudarja tudi ločeno zbiranje odpadne embalaže. Acroni poleg ločenega zbiranja odpadne embalaže, ki nastaja zaradi dejavnosti, ločeno zbira tudi vso drugo embalažo, kot so plastične pijače, steklenice ipd., saj se zaveda, da je treba vso odpadno embalažo predelati, in ne odvažati na deponijo. ♦

ACRONI VSE ODPADKE, KI NASTAJAJO MED PROIZVODNJO, SKRBNNO ZBIRA IN LOČUJE

NARAVOSLOVNI DAN TNP - DELAVNICE ZA UČENCE

BESEDILO • Svetlana Skrt
FOTOGRAFIJA • Vili Vogeltnik

Na Podružnični šoli za izobraževanje in usposabljanje otrok s posebnimi potrebami Osnovne šole Tolmin nas je 28. septembra obiskala skupina iz Triglavskega narodnega parka.

V učilnici smo si najprej ogledali projekcijo čudovitih fotografij naših gora, voda, gozdov, alpskih živali in rastlin, ki jim je komentar Jožeta Miheliča dal še poseben čar. Sledila je projekcija, s pomočjo katere so naši učenci lahko primerjali življenje v naših gorah, torej tudi način življenja njih samih, z življenjem otrok v Himalaji.

Prizorišče osrednjega dogodka dneva oziroma kasnejše ustvarjalne delavnice, zaradi katere smo sodelavce TNP povabili na šolo, je bilo sotočje rek Tolminke in Soče. Učence smo glede na starost in njihove sposobnosti razdelili v več skupin. V prvi skupini, ki jo je vodil Jože Mihelič, so učenci brusili oziroma delovali vnaprej pripravljene predmete iz lesa in jih sestavljali v igrače s podobo Zlatoroga ter iz lesa leske izdelali mlinček, ki ga je nato poganjala Tolminka. V drugi skupini so pod vodstvom domačinov Gorazda Kutina in Sama Rutarja v leseni pinji iz sladke smetane umetli maslo. S seboj smo prinesli tudi nekaj kruha, in že je bila pripravljena malica za vse udeležence. V tretji, najzahtevnejši skupini, ki jo je vodil Tomaž Bregant, so učenci na posebnih kolarskih stolih z različnimi orodji obdelali potrebne sestavne dele za dva štirinožna stola in ju sestavili. Prav vsi smo morali preizkusiti, ali se na njih v resnici da sedeti. Vsi izdelki iz lesa so nam ostali za spomin in v uporabo.

Zagnanosti in veselja ni manjkalo v nobeni skupini. Jože Mihelič, Tomaž Bergant, Gorazd Kutin in Samo Rutar s psičko Sajo, ki so vodili delavnice, so nam pripravili ustvarjalen in doživljajski dan, ki se ga bomo radi spominjali. Veselimo se ponovnega srečanja. ♦

TRIGLAVSKI NARODNI PARK ZA VSAKOGAR

BESEDILO • Ana Marija Kunstelj

Doživljanje narave naj bo dostopno vsakomur. Pa je res? Sodelavci TNP se trudimo, da bi doživljane narave približali tudi skupinam ljudi, ki so za samostojno doživljanje narave prikrajšani iz različnih razlogov. Za funkcionalno ovirane osebe, ki jih ustavi prestrm breg, ozka brv ali stopnice, so urejeni dostopi na posameznih lokacijah naravnih vrednot in objektov kulturne dediščine, za slepe in slabovidne organiziramo delavnice v naravi, posebno doživljajsko srečanje pa smo ob letošnji 30. obletnici zakonske ustanovitve TNP organizirali tudi za osebe s težavami v razvoju. K sodelovanju smo povabili varštevno delovne centre iz Radovljice, Kranja, Tolmina in Kopra. Za približno 50 uporabnikov in njihovih spremljevalcev smo na Pokljuki, ob učni poti Barje-Goreljek, pripravili naravoslovno-izkušveni dan s fotografsko, naravoslovno in slikarsko delavnico. Fotografe sta kot mentorja spremljala Jože Mihelič in Aleš Zdešar, naravoslovce sta v raziskovanje poključkega barja popeljali Maja Fajdiga Komar in Alenka Petrinjak, slikarsko delavnico pa je vodil Damjan Cvek, profesor likovne pedagogike in sodelavec VDC Tolmin. Skupaj smo preživeli nepozaben dan ob raziskovanju, čudenju, ustvarjanju in medsebojnem spoznavanju ter se drug od drugega veliko naučili. Fotografije in slike na platnu, ki so tega dne nastale, smo predstavili na razstavi v Info središču TNP Triglavsko roža na Bledu, kjer so se VDC-ji predstavili s kulturnim programom, strnili pa so tudi vtise s Pokljuke. Objavljamo zapis Blaža Mužana, uporabnik VDC Radovljica:

Naravoslovna oziroma raziskovalna delavnica nam je bila všeč, ker smo izvedeli veliko novega. Ujeli smo žabo sekuljo, ki nima ušes, bobnič pa ima zunaj. Izredno dober občutek je bil, ko smo bos hodili po šotnem barju.

Zelo zanimivo je bilo, ko smo s posebnimi lističi ugotavljali kislost kisa, vode in vode s pepelom. Lističi so se različno obarvali. Pri kapelici smo gledali gobe pod mikroskopom. Videlo se je lističe in luknjice, pa še dva žužka, čisto majhna sem videl.

Čuvaj Triglavskega narodnega parka nam je razlagal o živilih in nam pokazal različno rogovje.

Vsem našim fotografom v fotografski delavnici je bilo najbolj všeč fotografiranje dreves v višino, da se vidijo vrhovi in nebo.

Vesna, ki je bila v slikarski delavnici, pravi, da ji je bilo najbolj všeč to, da je bila zunaj – ker se v naravi še bolj lahko sprosti. Čutila je, da jo je posebna moč potegnila v slikanje. Skušala se je čim bolj potruditi in je naredila, kar je znala, drugače pa je za nasvet povprašala mentorja.

Udeleženci vseh delavnic smo bili navdušeni in se od srca zahvaljujemo zaposlenim v Triglavskemu narodnemu parku. Radovljčani si tudi želimo, da bi se povezali z ostalimi VDC-ji, ki so tu sodelovali. ♦

ALI SO VZROK VISOKIH KONCENTRACIJ DELCEV PM₁₀ TUDI OGNJEMETI?

BESEDILO • mag. Tanja Bolte, AGENCIJA RS ZA OKOLJE

Agencija RS za okolje je odgovorna za meritve zunanjega zraka v Sloveniji. Meritve spremljamo na sedemnajstih različnih mestih, ki so različnega tipa (v urbanem okolju, ob prometnih cestah, v industrijskem okolju, na podeželju ...).

Spremljamo različna onesnaževala: žveplov dioksid, dušikov oksid, ozon, delce PM₁₀ in PM_{2,5}, ogljikov monoksid, organske spojine. Poleg tega izvajamo številne kemijske analize v delcih PM₁₀ in PM_{2,5}. Na podlagi teh podatkov poskušamo strokovno ovrednotiti vire delcev na določenem merilnem mestu.

Vzroki za povišane koncentracije onesnaževal so različni; promet, industrija, individualna kurišča, poljedelstvo, požari, vulkanski prah, ognjemeti ...

V nadaljevanju želimo na kratko ra-

zložiti vzrok za povišane koncentracije predvsem delcev PM₁₀, ki se vsako leto pojavljajo v silvestrski noči.

Koncentracije delcev so bile najvišje malo po polnoči na vseh merilnih mestih. Najvišja urna koncentracija je bila izmerjena v Zagorju ob Savi, in sicer 359 µg/m³. Tudi druga mesta v notranjosti niso veliko zaostajala v onesnaženosti zraka. Tako visoke nočne koncentracije so seveda prispevale k prekoračitvi dnevne mejne vrednosti na vseh merilnih mestih, tudi v Kopru, kjer ob temperaturi nad ničlo ni bilo temperaturne inverzije, ki sicer zadrži v plasti pri tleh vse izpuščeno onesnaženje v zrak.

Glavni vzrok tako visokih koncentracij seveda ni bilo, kot običajno, ogrevanje, promet ali industrija, ampak emisije zaradi »pirotehnične vojne« ob prihodu novega leta. Tako smo v vseh mestih »pridela-

li« še en dodaten dan s prekoračeno mejno vrednostjo koncentracij delcev. Podatki so prikazani na Slikah 1 in 2.

Omeniti je treba, da mora Agencija RS za okolje v skladu z zakonodajo vsako leto sporočati podatke na Evropsko okoljsko agencijo (EEA). Za vsako prekoračeno vrednost je treba navesti vzrok, zakaj se je to zgodilo.

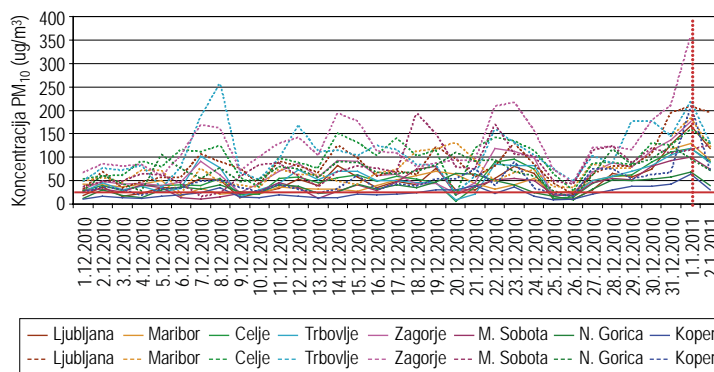
V primeru, da država presega dovoljeno število preseganj katerega koli onesnaževala, mora sprejeti ukrepe oz. načrte in programe za zmanjšanje koncentracij in za izboljšanje stanja okolja.

Glavna vloga Agencije je obveščanje javnosti in tudi izobraževanje. Upravljanja in varovanja zraka ne omogoča le politika, pač pa z umnim ravnanjem lahko pripomoremo tudi posamezniki. Zrak namreč potrebujemo vsi; je dediščina, ki jo je treba varovati. ♦

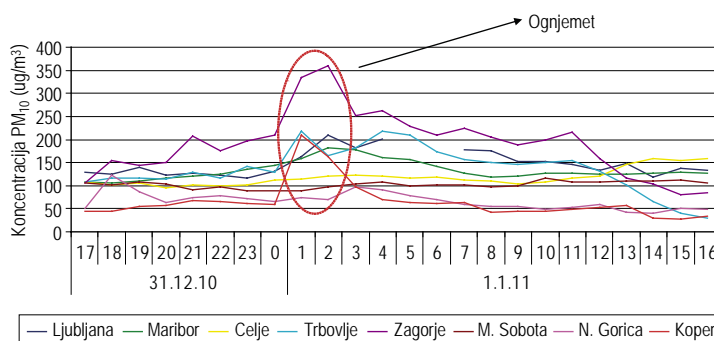
Razlaga

Delci, ki nastanejo v procesih med plini in delci, tako v plinasti kot v tekoči fazi, so večinoma manjši od 1 µm (10⁻⁶ m). Imenujemo jih fini delci (v angleščini *fine particles*). Z razpršitvijo na površini nastanejo delci, večji od 1 µm. To so grobi delci (v angleščini *coarse particles*). Določitev velikosti aerosola je eden najpomembnejših pogledov, ki vključuje meritve in modeliranje dinamike aerosola. Premer delcev največkrat opišemo z izrazom »aerodinamični premer«. Delci z enako obliko in velikostjo, toda z različno gostoto imajo različen aerodinamični premer. Na podlagi tega razlikujemo delce PM₁₀ (z aerodinamičnim premerom do 10 µm), delce PM_{2,5} (z aerodinamičnim premerom do 2,5 µm) in delce PM_{1,0} (z aerodinamičnim premerom, večjim od 1 µm).

VIR: http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=232

SLIKA 1: DNEVNE IN MAKSIMALNE URNE KONCENTRACIJE DELCEV PM₁₀ V ČASU OD 1. 12. 2010 DO 2. 1. 2011

SLIKA 2: URNE KONCENTRACIJE DELCEV PM₁₀ OD 31. 12. 2010 DO 1. 1. 2011 NA RAZLIČNIH MERILNIH MESTIH V SLOVENIJI

DOGODKI IN NOVOSTI

BESEDILO PRIPRAVILI • Tina Markun • Mojca Smolej • dr. Matej Vranješ

MEDNARODNI FESTIVAL

PREDSTAVITEV TNP NA FOTOGRAFSKI RAZSTAVI V FRANCIJI

Na mednarodnem fotografskem festivalu, ki je junija 2011 potekal v francoskem narodnem parku Vanoise, sta na povabilo organizatorja sodelovala tudi sodelavca TNP Jože Mihelič in Aleš Zdešar.

Predstavila sta vsak svoj opus na temo gora in narave v TNP. Razstava fotografij s spremljajočim programom (projekcije filmov z gorniško tematiko, vodeni izleti) v savojsko gorsko mesto Pralognan la Vanoise vsako leto privablja številne obiskovalce. Motive z območja Alp je predstavilo še deset fotografov iz Avstrije, Francije in Italije. Udeleženci festivala so pokazali veliko zanimanja za TNP in predstavitev na festivalu je bila lepa priložnost za promocijo območja TNP domačinom in obiskovalcem francoskih Alp.

NOVA PUBLIKACIJA

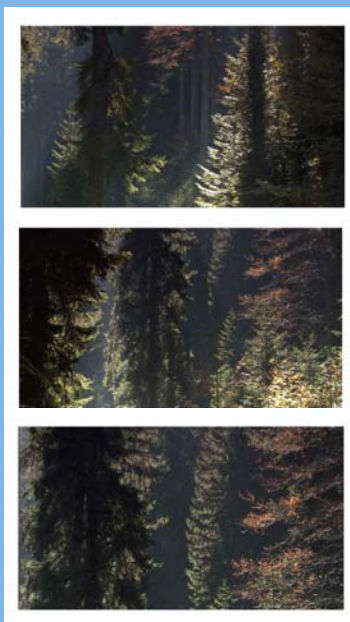

ODKRIVAJ / DISCOVER

Od maja do oktobra Triglavski narodni park obiše največ ljudi. Kako v tem času doseči in informirati obiskovalce? Kot odgovor na to vprašanje je v letu 2011 prvič izšel časopis *Odkrivaj*, vodnik za obiskovalce Triglavskega narodnega parka v slovenskem in angleškem jeziku. Časopis je bil na voljo na različnih točkah po celotnem območju parka in širše po Sloveniji. Vsebina časopisa je veliko več kot le prijetno počitniško branje. Tematski članki, zemljevid, informacije o dogodkih in prireditvah, skratka za vsak okus nekaj. Če bi bralec obiskovalec potreboval več, najde tudi podatke o Info središčih in točkah TNP, kjer lahko dobi zelene informacije.

Vabimo vas, da si v letu 2012 poiščete drugo številko zanimivega počitniško-doživljajskega branja v časopisu *Odkrivaj*.

DOM TRENTA

PRIVLAČNA RAZSTAVA O GOZDU V TRENTI

V okviru projekta Climaparks – Klimatske spremembe in upravljanje zavarovanih območij smo v Informacijskem središču TNP Dom Trenta 17. septembra otvorili novo filmsko instalacijo *Gozd – časovni triptih* priznanega slovenskega umetnika Andreja Zdraviča. Obiskovalci Doma Trenta Andreja Zdraviča gotovo poznajo po filmski instalaciji *Skrivnosti Soče – Časovno obzorje*, ki si jo je od leta 1995 ogledalo že več kot 300.000 ljudi. Ker je ta instalacija zelo dobro sprejeta, smo se v TNP odločili, da mednarodno leto gozdov zaznamujemo s podobno, tehnično in vizualno sodobno zasnovano predstavitevjo gozda. V posebej prirejenem, intimnem prostoru se ob zvokih in podobah, ki se hkrati vrtijo na treh vrhunskih plazma zaslonih, za dobre pol ure preselimo v gozd, kot ga običajno ne doživljamo. Avtor je namreč filmsko in zvočno gradivo snemal več let v različnih letnih časih v gozdovih širše Trente, Pokljuke in drugih lokacijah v Julijskih Alpah.

A ne gre »le« za umetnost in gozd. Eden izmed osrednjih ciljev projekta Climaparks je tudi ozaveščanje obiskovalcev parkov o pomenu ohranjanja biotske raznovrstnosti v času in odnosu do podnebnih sprememb. Zaradi obdarjenosti z gozdnimi površinami v Sloveniji morda pozabljamo na izjemni pomen, ki ga ima gozd v globalnem pogledu. Od odnosa in gospodarjenja z gozdom bo precej odvisna naša zmožnost blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja njihovim posledicam. Dejstev in podatkov, ki to potrjujejo, je znanost ponudila že veliko. A zdi se, da dejstva človeka le stežka prepričajo v spreminjanje vedenja in vrednot. Pri Climaparksu smo se zato odločili, da bomo stare navade zdravili z umetniško govorico. Vljudno vabljeni v Dom Trenta na (nebolečo) terapijo.

NOVE INFORMACIJSKE TABLE NA TOLMINSKEM

BESEDILO • *Marjeta Albinini*
FOTOGRAFIJA • *Marjeta Klemenc*

Triglavski narodni park je s postavitvijo infrastrukturnih objektov začel po letu 1961, sistematično pa se je lotil opremljanja po letu 1981. Iz prvega obdobja se je do danes na terenu ohranila le ena tabla – stoji na takratni meji parka nad Planino Na kalu, med Komno in Dolino Triglavskih

jezer. V vsem tem času je JZ TNP razvil razpoznavno tipologijo, ki temelji na uporabi naravnih ter vremensko odpornih gradiv in enotni podobi.

V letu 2011 smo na Tolminskem postavili več novih informacijskih tabel. Pri tem je poleg osnovnega pomena tabel treba poudariti predvsem zgledno sodelovanje deležnikov v prostoru. Table smo postavili na planini Razor ter na območju Kneških Raven in Čadrga. Pri pripravi besedila so poleg sodelavcev TNP sodelovali prebivalci parka, predstavniki Planinskega društva Tolmin, Zavoda za gozdove iz Tolmina ter Zavoda RS za varstvo narave in Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije, oba iz Nove Gorice. Stroške sta si razdelila Občina Tolmin in TNP. Obenem je bil na območju Kneških Raven postavljen tudi kozolec, ki označuje mejo parka in po videzu upošteva novo celostno grafično podobo TNP.

Območje Občine Tolmin sicer predstavlja 8,4 % celotne površine parka, znotraj meja parka pa je tudi pet »tolminskih« vasi – Čadrg, Kneške Ravne, Tolminske Ravne, Zadlaz-Čadrg in Zadlaz-Žabče. ♦

ODSTRANJEVANJE INVAZIVNIH TUJERODNIH RASTLINSKIH VRST

BESEDILO • *Tanja Menegalija*
• *mag. Tina Petras-Sackl*
FOTOGRAFIJA • *Tanja Menegalija*

V Triglavskem narodnem parku od leta 2010 poteka monitoring tujerodnih rastlin. Trenutno je na območju parka na 930 lokacijah zabeleženih okoli 20 raz-

ličnih vrst, med katerimi prevladujejo japonski dresnik, enoletna suholetnica, kanadska zlata rozga, žlezava nedotika, veliki pajesen ter robinja. Japonski dresnik se pojavlja predvsem na območju Bohinja in Pokljuke, na območju Trente po obilnosti prevladuje veliki pajesen, na območju Tolminskega pa robinja.

V septembru smo skupaj z Oddelkom za biologijo Biotehniške fakultete ter študenti biologije, gozdarstva in naravovarstva odstranili japonski dresnik ob cesti na Mangartsko sedlo ter pelinolistno žvrkljo v dolini Trente. Akcija s tem ni končana, saj bo treba še več let slediti spremembam ter rastline, ki bodo ponovno odgnale, s pet odstraniti. ♦

GALETOVEC – SONČNO RAZGLEDIŠČE NAD JESENSKO MEGLO

BESEDILO • *Iztok Butinar*
FOTOGRAFIJA • *Jože Mihelič*

Ko se ob poletnih koncih tedna vozimo proti Bohinjskemu jezeru, nam pri Bohinjski Beli pogled nehote uhaja proti grebenu na desni, ki ga označuje visoka, rumena, povsem navpična stena. Ko že kujemo načrt, kako se povzpeti nanj, v poletni sopari ta misel hitro izpari. V živčnem iskanju prostega parkirnega prostora ob jezeru sklenemo, da se na Galetovec zagotovo povzpnejo na jesen, ko se gneča umiri, narava pa se odeva v obilje barv. Z vrha se odpirajo čudoviti razgledi proti Babjemu zobu in Karavankam. Bohinjsko Belo in Blejsko kotlino lahko zgolj slutimo. Sramežljivo se skrivata pod gosto kopreno meglo, ki nas na vrhovih s svojo čarobnostjo povsem ohromi. Kar ostali bi ...

Stene nad Bohinjsko Belo preprečujejo neposreden vzpon na Galetovec, bolj obetavno je videti z obeh strani vasi in Pokljuke. Ker so nam krožne ture ljubše od vračanja po isti poti, se bomo iz Zgornje vasi čez Slamnike in Turn nanj povzpeli,

Ljubljanska cesta 27
SI-4260 Bled, Slovenija
www.tnp.si

GALETOVEC

preko Planine za Jamo do Podklanca pa spustili. Sprehodu skozi vso vas se v nobenem primeru ne bomo mogli izogniti, zato je najboljša izbira za izhodišče železniška postaja na Bohinjski Beli.

Po cesti se odpravimo proti Zgornji vasi, kjer nas kažipota za Iglico usmerita proti priljubljenemu plezališču. Izberemo tistega, ki kaže proti levi, saj bomo tako obiskali še slap po Iglico. Znajdemo se pred skalnim zidom, v katerem kot pajki visijo plezalci, ki vedno znova dvigajo meje mogočega. Kako se bomo prebili čez apnenčasto zapreko, nam je kmalu jasno, saj se pot usmeri proti razpoki, ki je skrbno opremljena z lestvami in varovali. Če se ne počutimo prav domače na izpostavljenih mestih, je bolje izbrati nekoliko daljšo pot okrog stene. Ko se znajdemo na robu, lahko prvič zaslutimo mogočnost Bohinjskega ledenika, ki je oblikoval dolino. Dobro vzdrževana in označena pot se tukaj za trenutek konča, saj jo na travniku težko uzremo. Z nekaj truda jo opazimo na južnem robu in po nekaj metrih že za-

vije v gozd, skozi katerega se vije po levem bregu potoka Suha. Do Slamnikov lahko sledimo makadamski cesti, ali pa ubiramo označene bližnjice, ki se jim malo pod hišami pridružijo še čisto prave markacije. Sedaj dvomov ni več, pot je le ena in ta nas v številnih serpentinah skozi različne oblike gozda, ki na nekaterih mestih spominja tudi na pragozd, pripelje do ceste, ki ji sledimo do kažipota za Galetovec.

Po obilnih razgledih sledimo poti proti Planini za Jamo. Ko dosežemo cesto, ki smo jo prej zapustili, nanjo zavijemo levo in sledimo markacijam. Ti nas pripeljejo do Planine za Jamo. Pot nas vodi po zgornjem robu travnika, prečkamo cesto in nadaljujemo skozi gozd. Cesto pri tem še nekajkrat prečkamo in ji tu in tam sledimo, dokler na desni ne opazimo ne najbolj izrazitega odcepa poti v gozd, ki je nekoliko globlje označen tudi z markacijo. Zavijemo na pot, prečkamo slabšo gozdno cesto in se še zadnjič pridružimo makadamski cesti, po kateri se dokončno spustimo do vasi in našega izhodišča. •

VIR: INTERAKTIVNI ATLAS
SLOVENIJE, ZALOŽBA MK